

TÜRKİSTAN

- SESİ -

YIL : 1

Sayı : 3 - 4

Eylül-Ekim 1956

İÇİNDEKİLER

İslâm Konferansında mühim bir beyanat	SAİT ŞAMİL
Türkistan Tarihinde son yüzyıllar	M. E. BUĞRA
Doğu Türkistan'ın Ekonomi ve Strateji bakımından ehemmiyeti	* ** İ. Y. ALPTEKİN
Türk Dil Devrimi ulusal kültürümüzün Arap - Frenk kö- leliğinden kurtuluş yoludur	* ** Dr. ARIN ENGİN
Türk dünyası ve aydınlara düşen borç	MÜSTECİP ÜLKÜSAL
Türkistan millî hareketlerinden bir parça	ŞİR MEHMET BEY
Kutluk Türkân (Piyas)	M. E. BUĞRA
Kazançlarımız ve kanlı yaşlarımız	HALİFE ALTAY
Kurbay Koday	MUTLU
Bir hatıra ve bir kadirşinaslık	İLHAN MUSABAY
Paris Bloku Kongresi	* **
Gelen mektuplara cevaplar	* **
Teberruda bulunan hemşehrilerin listesi	* **

Mecmuamıza İstanbul'daki Türkistanlılardan bazısı Tarafından Yapılan Teberrular

	T. L.	Davut Hacı	20
Muhiddin, A. Rauf ve A. Lâtif		Turdi Hacı Kerya	200
Kamat Kardeşler	3000	Ubeydullah Hatiboğlu ve Abdur-	
Abdülkerim Türkistanlı	1200	reşit Bey	200
Ahmet Pahta	600	Mehmet Niyaz	20
Abdurrahman, Şevket ve Rahmî		Hacı Ömer Posma	40
Arbağ kardeşler	1000	Hacı Mümin	120
Abdülhamit Cam Ahund	500	Celâleddin Mevlevî	20
Abdülhamit reddin Babakurban	200	Avukat İlhan Musabay	200
Abdülhamit Mercan	300		
Abdülhamit Hacı	20		
		Yekûn	7640

TÜRKİSTAN SESİ DERGİSİ

İdare yeri :

Konya Sokak Çiftçi Han No. 3 Ankara Tel: 31966

Abone şartları

Yıllığı : Türkiyede 8, Türkiye haricinde 16 liradır.

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Gelen yazıların mazmunlarını değiştirmemek şartıyla lüzum görülen düzeltmeleri yapmak ve yapmamak hakkı idaremizce mahfuzdur.

Basıldığı yer : Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik T. A. Ş. Ankara

Fiatı 75 kuruş

İmtiyaz Sahibi
ve
Mesul Müdürü
Mehmet Emin
BUĞRA

TÜRKİSTAN SESİ

AYLIK
İlmî ve Kültürel
DERGİ

YIL : 1

SAYI: 3 - 4

EYLÜL - EKİM 1956

İSLÂM KONFERANSINDA MÜHİM BİR BEYANAT

Sait ŞAMİL

Bilindiği üzere bu yıl Şam'da toplanmış olan İslâm Konferansı 26 ve 30 Haziran arasındaki günlerde oturumlar yapmıştı. Bu konferansa resmen dâvet edilmiş olan Sait Şamil Bey, uzunca bir demeç vermiştir. Sait Şamil, bu demecinde Sovyet Rusya esaretinde bulunan Türk Müslümanların feci durumunu resmî vesikalara dayanarak son derece açık bir şekilde izah etmiştir. Bu beyanatta açıklanan hakikatların çok mühim olduğu cihetle bunu aynen yayınlıyoruz.

Beyanatın metni

Sayın başkan ve sayın delegeler,

Hali hazırda bütün dünyaya korku salmakta olan Sovyet Rusya, bundan beş altı asır önce yarı vahşi, ehemmiyetsiz bir kitle olup Moskova, Novigord, Suzdel ve Enders bölgelerinde oturuyordu. Bu kitle o kadar geri idi ki şimaldeki Vrag milletine giderek onlardan bir başkanın gelip işlerini idare etmesini dilemişlerdi. Rusya'ya ilk hıristiyanlık Bizanstan Kiet beyliği vasıtasile girmişti. Fakat Ruslar başlangıçta bu dini anlayamıyor ve

kendilerinin geri düşüncelerine göre tefsir ediyor ve ihtilafa düşerek birbirlerine giriyorlardı. Bu kargaşalığa son vermek üzere Kazan Türk hakanı Rusların üzerine yürüdü ve Moskova beyini Rusların hükümdarı ve Moskova kilisesini Rus ortodokslarının dinî merkezi olarak tâyin etti.

İşte bu zamandan itibaren Rusların teşkilâtlanması, çoğalması ve Moskova'nın etrafında birleşmesi başlanıyordu. Moskova, Türklerden öğrendiği idare usulüyle Rusları idare ediyor ve Türk hakanının nüfuz ve kuvvetine istinat ediyordu. Böylece Moskova yavaş yavaş genişliyor ve kuvvetleniyordu ve gitgide Türk bölgeleri de dahil olmak üzere Asya memleketlerini tehdid edecek hale gelmişti.

Doğuya gözlerini dikmiş olan Batılılar, Doğunun her yerinde İslâm dininin müdafaası için meydana atılan Türk ve Kafkas kahramanlarıyla karşılaşınca dehşete kapılmışlardı, çünkü batılılar, Cebelüttarıktan Uzak Doğuya kadar her gittikleri yerde Türklerin karşısında kalıyor ve o kahramanlardan

şiddetli darbeler yiyorlardı. Öyle bir günler geldi ki Osmanlı orduları Viyana'yı kuşattılar ve az kalsın bu paytahtı alacaklardı ve Osmanlı donanmaları Akdenizden Hint denizine kadar olan denizlere hâkim duruma gelmişti, Mısır'daki Türk kölemen sultanları, İranda ki Türk sülâlesi, Hindistandaki Babur sülâlesi ve Çin'deki Çingizhan sülâlesi, hep birden Doğunun kapılarında durarak Batılı müstemlekeçilerin saldırılarını önler ve geri püskürtürlerdi. Ta o zamanlarda batılılar şu kanaata gelmişlerdi ki: Bu büyük Türk devletleri yıkılmadıkça Doğu-yu istilâ etmenin imkânı yoktur ve bu devletlerin yıkılmasının yolunu Türk kahramanlarının kuvvet ve hayat kaynaklarını kurutmakta aramalıdır. Bu kanaat üzerine Batı Hıristiyan dünyası işe başladı ve tam mânâsile şeytanî bir plân kurdu. Şöyle ki Türk ve Kafkas kahramanları zengin Asya ve Afrika sahillerini müdafaa'ya meşgulken Batı dünyası vahşi Rus topluluklarına bütün harb malzemeleriyle yardıma başladı ve onları modern silâhtan mücerrer olan Türk bölgelerini istilâya teşvik etti. Bu plân çok süratle tatbik edildi. Bu tatbikatı müthiş İvan temsil ediyordu, İvan ilk olarak İdil-Ural bölgesindeki Türklere anî baskınlar yaparak Batılı mütehassısların yardımlarıyla kalaları yıkıyordu ve Müslüman Türk medeniyetini temsil eden silâhsız ahaliyi katliam ederek imha etmişti, 1554. Rusların bu vahşi istilâ hareketleri 1556 da Asterhan müslüman devletinin üzerine tevcih edilmişti. 1561 de ise sabırlı mücahitlerin vatanı olan Sibiryaya hücum ederek bu Kuzey İslâm devletini yok etti.

Moskova, hissesine düşen vazifeyi tam olarak ifa ediyordu. Bu sebeptendir ki Avrupa, bu vahşi devlete hazinelerinin kapılarını ardına kadar açarak onu gerilikten asrî bir devlet haline soktu. Rus devleti, Rus çiftçilerini göç ettirerek müslümanlardan gaspattikleri münbit araziye yerleştirmek ve maden ve ormanları işletmek işlerine koyuldu. Böylece zulüm ve istibdat örneği olan Çarlık devleti kurulup ortaya çıkmış oldu. Aslen Alman olan Çariçe Katerina zamanında Ruslar, Müslüman Türk diyarı Kırım'ı istilâ ettiler ve yıkma, yakma ve katliam gibi vahşilikleri son haddine kadar icra ettiler. Bundan sonra sıra Kafkas memleketlerine gelmişti. Rus orduları oralara hücumu başlamıştı. Tecavüz ve istilâ kuvvetleriyle, vatan müdafaa'sı için meydana atılan küçük kuvvetler arasında kanlı savaşlar oluyordu. Bu savaşlar, kimsenin hayaline gelmiyen şiddetiyle iki asır sürdü, o kadar ki, 18. ve 19. asrın mühim şahsiyetlerinden Karl Markis ve başkalar bu parlak müdafaa hakkında «Mu müdafaa, hürriyet ve istiklâl uğrunda savaşan mazlum milletler için en parlak bir örnektir» demekle hayretlerini ifade zorunda kalmışlardır, ve o savaşlar hakkında müteaddit eserler yazmışlardır ki hepsi hayret ve takdirle doludur. Fakat hiçbir taraftan yardım görmiyen ve tamamıyla kendi başına kalan Kafkas Kahramanları sonradan Rusların yüzbinleri geçen ordularının ve şiddetli saldırılarının karşısında erimeğe mahkûm oldular (1864). Ruslar, istilâ ettikleri başka Türk - İslâm memleketlerinde yaptıkları katliâm ve tophu sürgün işlerini bu yeni istilâ ettikleri Kaf-

kas memleketlerinde de icra ettiler ve bu memleketi Rus kolonileri arasında taksim ettiler.

Ruslar, Kafkas işini bitirdikten sonra Türkistan'ın batı kısmına saldırmağa başladılar, talihin kötü cilvesine bakınız ki Türkistan'ın doğu kısmına da Çinliler saldırdılar, böylece bu memleketi Rus ve Çin devletleri, 1884 tarihinde aralarında taksim ettiler.

Bundan sonra da Ruslar, Mongolistanı yuttular. Bu suretle Ruslar, kendi memleketlerinin yüz misli olan geniş sahaları istilâ etmiş oldular ve bu genişleme sayesinde İslâm dünyasını ve hattâ bütün doğu dünyasını müdafaa etmekte olan büyük Türk kuvvetlerini yıkmış oldu ve Batının Doğuyu yenmek emeli tahakkuk etti. Netice olarak da Asya ve Afrika kıtalarının kapıları batı emperyalizmine açıldı. Kapılardan girdiler ve bu kıtaların zenginliklerini sömürdüler ve halkını ezdiler.

Sayın Delegates! Şimdiye kadar söylediklerim, hali hazırda Sovyetler Birliği adını almış olan Rus heyulâsının, aslında zulüm ve saldırganlık ile yıktığı İslâm devletleri ve medeniyetlerinin enkazı üzerine inşa edilen büyük bir hapishaneden başka birşey olmadığına kesin bir delil teşkil eder. Bu cihetle, Asya ve Afrika milletlerinden teşekkül etmiş olan Bandung Konferansına müşahit sıfatıyla iştirâk ettiğim sırada, konferansa Rus ve Çin istilâ boyunduruğu altındaki milletlere reva görülmemekte olan faciaları tafsilâtiyle anlatan bir beyanname hazırlayıp riyaset divanına sunmuştum ve bu mazlum milletlerin üzerindeki mezalim ve tethişleri ehemmiyetle ele alınmasını

rica etmiştim. Konferans, Filistin, Mera-keş, Cezayir, Tunus, Aden, Kenya ve Asya ve Afrika'daki birçok Hintlilerin hakkında müteaddit kararlar aldı. Fakat benim bahsettiğim İslâm ve Doğu milletleri hakkında ise umumî hükümler arasında olmak üzere ufak tefek kararlarla yetindi ve bu mevzua sarahatle temas etmekten kaçındı. Bunun hepsi, her müslüman varlığına karşı düşmanlığıyla Çinlilerden hiçbir farkı olmayan Pandit Nehru'nun isteği üzerine olmuştu. Bandung Konferansında Nehru, benim arzettiğim hakikatleri reddetmenin ve onu inkâr etmenin mümkün olmadığını görünce zoraki bir taktik kullanmağa yeltendi ve şöyle dedi: « Çoktanberi memleketinin haricinde yaşayan bir kimsenin kalkıp o memlekette cereyan eden hâdiselerden bahsetmesi doğru değildir.»

Halbuki bundan birkaç yıl evvel, Hindistan millî hareketinin hakikî lideri ve Nehru'nun üstadı ve mürşidi olan Gandhi ile görüştüğüm zaman bu mevzudan bahsaçmışım. Bana Gandhi'nin verdiği cevap aynen şuydu: «Ruslar hakikaten zalim ve kaba bir millettir, zulüm ve kabalığa dayanan her tasallüdün âkıbeti, devrilmektir; ben size vâdediyorum ki ilk fırsatta sizin dâvanızı destekliyeceğim.» Kısmet, Gandhi'nin bana verdiği vâdini yerine getirmesinden önce öldürülmesi imiş. Hinduların bu büyük insanıyetperver adama karşı koymaları ve onu en fena bir suikastle öldürmeleri çok garip bir hâdisedir. Zamanın zayıf veyahut zalim tarafı şudur ki Gandhi'nin halefinin, kendi selefinin sözlerine karşı koyduğunu kendi gözümle görüyorum.

Bunların hepsinden daha acısı şudur ki: Nehru, Kırım yarımadasına gidiyor, sahiplerinden Rusların gasbettikleri sahalara üzerine inşa edilmiş olan büyük köşklere oturuyor, o zalimlerin Kırım müslümanlarından bir tanesini bile bırakmadan nasıl öldürdüğünü ve sürdüğünü görüyor, bunun hepsinden gözünü kapıyarak şöyle bağıyor:

«Sovyet memleketlerinde zulüm ve baskı görmedim ve demirperde dedikleri şeyden de hiçbir esere rastlamadım.»

Hiç şüphe yoktur ki güneş gibi açık olan hakikatler ne kadar örtülürse örtülsün yine gözükür ve belirir. Durum böyle devam edecek olursa bizim başımıza gelmiş olan facialar muhakkak ki onun başına da gelecektir ve bir gün onun da rahat düşeceği devrilecektir. Büyük Petro'larının vasiyetini yerine getirmek için durmadan çalışmakta olan Ruslar, Akdeniz'e inmekle yetinmezler, hattâ Hint denizleri bile onları doyuramaz.

Biz, sayı ve silâhın çokluğunun önünde yenildik ve zulüm ve baskının artması sebebiyle atalarımızın topraklarından ayrıldık ve dünyanın dört bir köşelerine dağıldık. Bu cihetle ki bizim bu mevzudaki bütün sözlerimiz şüphe getirmez acı hakikatlere istinad eder. Sözümüzün doğru olduğuna dair Nehru ve benzerlerini tatmin edebilecek deliller getirmek isterim, eski olmayan yepyeni delilleri çok yakın bir mazide vatanımızdan ayrılmış olan vatandaşlarımızın bize söyledikleri veya hut yazdıklarından naklediyorum. İlk olarak arkadaşımız Devletçi'nin sözleriyle başlıyorum:

Sovyet memleketlerinde ortodoksluktan sonra en yaygın ve geniş olan din, İslâm'dır. Kırım ve Kafkas'tan Doğu Türkistan'a kadar ve Orta İdil'den Pamir tepelerine kadarki sahalarda yayılmış olan kavimlerin hepsi bu dine salıktirler. İslâm dininin yayılma sahası bu milletlerin yaşadıkları sahalarla kalmayıp bu hududun dışında kalan Sovyet bölgeleri de müslümanlarla doludur. Leningrad, Vlâdivostok, Harkof ve Yakutski gibi büyük şehirlerin hepsinde Müslüman camileri vardı.

Sovyet istilâsı altında bulunan memleketlerin hepsinde İslâm dinine karşı alınan umumî durumda bir fark yoktur. Fakat şunu belirtmeliyiz ki Ruslar, vaziyete ve yerine göre durum değiştirmekte çok ustadırlar, onlar her hâle uygun elbise giyerler. Misal olarak şunu arz edelim ki: Ruslar, İran, Afganistan, Pakistan'a yakın olan bölgelerde İslâma ve Müslümanlara karşı müsamaha siyasetini tutmuş gözükmeğe çalışmaktadırlar, bu ise yalnız aldatmak niyetine mebnidir. Bu memleketlerden uzakta bulunan bölgelerde ise bu siyasetin izine bile rastlanmaz.

Fırsatı gelince Rus istilâsından önce İdil - Ural, Kafkas, Kırım, Azerbaycan, Türkistan, Siberya'da İslâm dininin getirmiş olduğu şeyleri ve bu memleketler müslümanlarına verdiği faydaları uzunca yazacağız. Burada ez-cümle şunu arz etmek istiyoruz:

Bu milletlerin selefleri topluluklar halinde İslâm dinini kabul ettikleri zaman Arap harflerini kabul ederek onunla yazmağa ve okumağa başlamışlardır. Müslümanların mektep ve medrese açmalarına müsaade eden Çarlar devrinde müslümanlar arasında oku-

ma - yazma bilenlerin nisbeti son derece yüksekti. 1897 tarihinde yapılan umumî nüfus sayımında bütün Rus İmparatorluğundaki okuma - yazma bilenlerin nisbeti yüzde 21 den fazla olmadığı görüldüğü halde Müslümanların içinde bu nisbetin yüzde yüze yakın olduğu görülmüştür. Batı Avrupa kaynakları, Rus istilâsı altında bulunan Müslümanların hemen hemen hepsinin okuma - yazma bildiğini teyideylemişti.

Belki birisi çıkıp da «Müslüman çocukları nerede ders alıyordu» diye bir soru sorabilir. Buna hemen cevap verelim ki : Onlar kendi dinî mekteplerinde okuyorlardı. Çünkü her müslüman köyünde bir veyahut fazla mescit vardı ve her mescidin yanında çocuklara okuma - yazma ve din öğretmek için bir mektep bulunuyordu. Öyle zamanlar geldi ki Türkiye, Mısır, İran ve başka İslâm memleketlerine giderek Üniversite mezunu olup dönen gençler, mezkûr dinî mekteplere girer ve hiç maaş almadan çocuklara ders vermek vazifesini boyunlarına alırlardı. Bunlar yalnız talebelerinin aileleri tarafından takdim edilen yiyecek, içecek, giyim, vesaire zarurî teminata kanaat ederek çalışıyorlardı, her şehirdeki dinî hocalar, bu mekteplerde meccanî olarak ders veriyorlardı, her köy ve şehir müslümanları zekât ve sadakalarını bu mekteplerin inşası, döşemesi, idaresi vesair ihtiyaçlarına sarfetmek üzere verirlerdi. Bu mekteplerden başka da meşhur ulemalar kendi evlerinde meccanî olarak hususî surette ders verirlerdi. Yüksek derecede sayısız medreseler olup mekteplere hoca ve islâm hadimleri yetiştiriyordu.

Yüksek medreselerin masrafları ve kıflardan ve müslümanların teberrularından temin edilirdi. İşte bu hakikatler, Çarlar devrinde Müslüman memleketlerinde büyük şöhret yapan ilim adamlarının yetişmesi, Kazan, Ufa, Bağça Saray, Bakû, Temirhan Şura, Buhara, Taşkent, Semerkant ve başka islâm şehirlerinde Türkçe ve Arapça milyonlarca kitabın basılması gibi sonuçlar vermiştir.

İslâm talimatıyla terbiyelenen bu insanlar, kendi günlük hayatlarını Kur'an'ın emirlerine uygun şekilde tanzim ederlerdi. Alkol kullanmaz, tütün içmezlerdi, yardım yapmak ve misafir karşılamak niyetiyle, evlerinin ve depolarının kapılarını kapamazlardı. Onların arasında cinayet vukuu çok enderdi, başı boş çocuğa kimse rastlamazdı. Ana-babasından yetim kalan çocuğu en yakında olan birisi hemen himayesine alır ve kendi çocuklarıyla beraber terbiye eder ve yetişip hayatını kazanacak hale gelmesine kadar ona bakardı.

Bolşevikler iktidarı ele aldıktan sonra, Kafkas, İdil - Ural, Kırım, Türkistan ve Siberya'da İslâm ve Müslümanlar dehşetli bir surette karıştılar. Bilindiği üzere din ile komünizm birbirini karşı amansız düşmandırlar. Bu hakikat, Komünist liderlerinin açıkça ilân ettikleri bir gerçektir, bunun hilâfını iddia eden herhangi bir sözcüyü susturam şu cümlelere bakınız:

Bu konuda Lenin'in yazdıklarından bir parçası şudur: «Marks ve Engels defalarca tasrih etmişlerdir ki, dialektik maddecilik Marks felsefesinin esasını teşkil eder. Fransa'da 18. Asrın or-

tasında ve Almanya'da 19 ncu Asrın ilk yarısında mevcut olan Furbach maddeciliğinden doğmuş olan bu maddicilik, katiben Allaha itiraf etmez ve bundan ötürü bütün dinlere düşmandır» (1).

Lenin'in, Bolşevikliğin dine olan bakışını tam çıplaklığıyla açıklayan sözlerinden şu iki cümleyi daha arz edelim.

Lenin demiştir ki: «Din, milletleri uyuşturan bir afyondur.»

Bu cümle, Marksizmin dayandığı esas kaidelerdendir. Yine Lenin demiştir ki: «Marksizm, herhangi dine ait olursa olsun, bütün dinî ibadet yerlerini ve dinî müesseseleri, din adamlarının işçileri ve çiftçileri uyuşturmamak ve istismar etmek için kullandıkları gerilik müesseselerinden ibaret sayar.»

Bu sözlere rağmen, Sovyet memleketlerindeki müslümanlar dinlerine bütün şiddetiyle sarılmakta devam etmektedirler, komünistler de bunu biliyorlar ve bu dinin, onların propagandalarına kuvvetle karşı koyan ve mahkûm milletlerin üzerindeki emellerine şiddetle engel olan en büyük bir kuvvet olduğuna kanaat getirmiş, bu dini yoketmedikçe bu milletleri itaat ettirmenin ve onları Rus tekerleğiyle döndürmenin imkânı olmadığını anlamış bulunmaktadırlar. Bunun üzerinedir ki Ruslar, Kafkas, Kırım, İdil - Ural, Türkistan ve Siberya'yı yeniden istilâ eder etmez büyük küçük bütün İslâm dinine ait olan mektepleri kapattılar (2) ve din derslerinin tâlimini müthiş cezalar sayesinde yasak ettiler (3).

Bundan sonra da, İslâm'da hukukun esası olan ve Sovyet Rusya müs-

lûmanlarının hayatının medarı olan şeriat ahkâmını ilga ettiler. 11 Kasım 1922 de Ceza Kanunu çıktı. Şer'î mahkemeler kaldırıldı. Rus hukuk mahkemelerinin yegâne hukuk müesseseleri olduğuna dair kanun çıkarıldı. Şer'î ölçüler ilga edildi (4). Nihayet Kur'an da dahil olmak üzere bütün dinî kitapların yayınlanması yasak edildi.

Böylece, Müslümanların asırlardan beri idame ettirdikleri İslâmî geleneklerine arka arkaya darbeler indirdiler ve yerlerinden oynattılar. Biraz sonra din adamlarını ve hadimlerini «çalışmadan yaşayan unsurlar» yâni halkın üzerinde yük diye ilân ettiler ve onların (seçmek ve seçilmek) hakkından mahrum olduklarına karar verdiler (5). Keza onları siyasî hukuktan mahrum ettikleri gibi vatandaşlık hukukundan da mahrum ettiler, meselâ onlara yiyecek alma vesikası verilmez, geçim için yarıdışlaşma teşkilâtına katılamazlar (6). Bunun mânası da onların açlıktan ölüme mahkûm olmaları demektir.

Komünistler İslâma karşı, günlük gazeteler ve edebî yayınlar vasıtasıyla ve seyyar ve sabit kiraathaneler, mektepler ve muhtelif toplantılarda muhtelif usullerle propaganda yapıyorlar ve bu yolda dehşetli çalışıyorlar. Bolşevikler, «Allahsızlar» dernekleri adını verdikleri müesseseleri kurarak dinlere karşı amansız harbe girişmekle vazifelendirdiler. Bu müesseseler vazifelerini en fecî suretle ödemektedirler. Zaman geçtikçe bu müesseselerin çalışmaları, din mekteplerinin kapatılması ve din derslerinin yasak edilmesi gibi hareketlerin tesirleri görülmeğe başlamıştır ve milletlerin hopsin

de medeniyet ve ahlâk mefhumu çökmeye yüz tutmuştur.

Sonradan komünistler, İslâm terbiyesi görmemiş olan zayıf ruhlu ayak takımını ele alarak dini inkâra teşvik etmek suretiyle onları dine karşı mücadelede âlet olarak kullandılar. Bu açık mücadele mukavemetle karşılandı, muhtelif bölgelerdeki müslümanlar ayaklandılar ve bu ayaklanmalar hayli yıllar sürdü. Fakat yüzbinlerce müslümanın öldürülmesi ve milyonlarcasının esir kamplarına sürülmesi suretiyle bastırıldı. Bunun sebebi de mukavemetçilerin silâhsız ve teşkilâtsiz olmalarıydı, müsellâh ve muntazam devlet kudretinin önünde çok uzun dayanamadılar. Son olarak komünist kızıl ordularının ayaklanma sahalarına yerleşmeleri, küçük bir şüphe ile zavallı çiftçileri en şiddetli cezalara çarptırmaları vukubuldu, mahkemeler faaliyete geçti ve hapishaneler şüphelilerle ve suçsuzlar ile dolup taşı.

Komünistlerin, 1918 den itibaren ayaklanma vukubulan yerlerde ilk işleri «temizleme» dedikleri ameliyeyi inşa bahanesiyle İslâm uleması, öğretmenleri ve dinî vazifeleri olanları öldürmek veya sürgüne göndermekten ibaretti. Ayaklanma vuku bulunan yerlerde ise din adamlarına tahammülün üstünde vergiler koydular, ödeyemediği zaman hemen haciz muamelesi yapılır ve evlerinden koğulur ve az sonra da onlara hainlik damgası vurularak bilinmiyen yerlere sürülür idiler ve böylece kayıplara karışıp gittiler.

Resmen dinî sıfatı olmayan kişiler, gizlice dinî merasim yapmış ve hükümet haber almışsa, onların hakkında

da yukarıda zikrettiğimiz cezalar tatbik ediliyordu.

1918, 10 Temmuzda Sovyet Rusya'nın Anayasası ilân edilirken, din hürriyetinin yanbaşında dine karşı propaganda hürriyetini de tasrih ettiler (7). Komünistler bununla görünüşte olmak üzere olsa da dindarlarla dinsizler arasında eşitlik tanımış olmuşlarsa da 1936 da ilân ettikleri yeni anayasalarında din hürriyetini silemek dine karşı propaganda hürriyetini kabul ettiler (8). Sonra o raddeye vardılar ki dine hizmet etmeyi devlete karşı propaganda mânasına aldılar ve din hâdimlerini Ceza Kanununun 58 inci maddesi gereğince cezalandırdılar.

İslâm hadimlerinden kızıl Rusların eliyle şehit düşenler arasında Şimalî Kafkasya'nın dinî reisi İmam Necmedin, bütün Rusya müslümanlarının büyük müftüsü Fahreddinoğlu Şeyh Rızaeddin, Kırım Müftüsü Hacı Müslihiddin gibi İslâm dinine büyük hizmetler ifa eden ulu şahsiyetler de vardı. Ruslar, mescitleri ve camileri kapatmağa 1920 yılında başlamış ve İkinci Dünya Harbi başlayıncaya kadar devam etmişlerdi. Fakat bu kapatma ameliyesi için resmî bir kanun çıkarmamışlardı, ancak gizli emirler yoluyla kapatırlardı, bunun sebebi de bütün milletlerin düşmanlığını üzerlerine toplamaktan korkmaları idi. Bu kapatma işi için türlü bahane uydururlar, meselâ bir camiye kapatmak isterlerse cemaat arasında ahlâkça düşkünleri ve hükümetten korkmakta olup kurtuluş çaresi aramakta olanları kışkırtır ve «Bu camie ihtiyaç yoktur» diyen bir kararnameye onları taraftar ederler, ondan sonra halk toplantısı yapıp bu karar

ilân ederler, türlü tahkir ve sürgün tehdidi altında bulunan müslümanlar, o taraftarların yaygaralarına karşı ses çıkaramadan boyunlarını büküp kalırlar. Bazan da böyle toplantılarda halk hep birden karşı gelir ve toplantı neticesiz kalır, fakat çok geçmeden hükümet; intikam ve zulüm yolunu bulur, karşı gelenler arasında nüfuz sahibi olanlar yok edilirler, sonra hükümet camii kapatma toplantısını tekrar toplar ve müsbet veya menfi olan feccat yine tekrarlanır. Hükümet müslümanları istediği kararı aldirmakta muvaffakiyetsizliğe uğrarsa başka tedbirlere başvurur, meselâ bütün cemaati umumî ni zâmı ihlâl etmekle suçlandırır ve böylelikle onların toptan karşı koymasından kurtulur ve camii kapatır.

Yüksek Şûra Meclisinin 23 Ocak 1918 kararnameinde dinî müesseselerin devlet mülkü olduğu ilân edildi. Bu karar ise, devlet tarafından bir kuruş bile sarfedilmeyen İslâm dinine ait müesseseler hakkında son derece haksızdı. Bu karar mucibince, dinî müesseseler bir heyet vasıtasıyla dindar cemaatlere son derece ağır ücret mukabilinde kiraya verilirdi. Bu kira mukavelesini tanzim eden heyet âzâları, kiracılar şü şartları zorla kabul ettiriyorlardı:

Müesseseyi milletin malı saymak, muhafaza ve tâmirinden mesul olmak, dinî işlerden başka maksatla kullanmamak, dinî mallar için defter tutmak, hükümet müfettişlerine mâni olmamak (9).

Çok geçmeden Sovyet Hükümeti, yukarıdaki şartların riayet edilmediği bahanesini uydurarak camileri kapatmağa başladı. Hiçbir bahane bulama-

dığı takdirde, kapatmak istenilen caminin tâmirini talep eder ve bu işin ekseriyetle imkânı olmadığı meydana çıkar, şöyle ki ya verilen müddet çok kısadır veyahut inşaat malzemesi verilmez, bu suretle dindarlar görünüşte şarta riayet etmemiş olurlar ve cami de kapatılır.

1930 da Kremlin, Rusya'daki müslümanların en büyük dinî merkezleri olan büyük müftülüğü kapattı. Sonradan Türkistan, Kırım ve Kafkas'taki İslâm dinî merkezlerini lâğvetti.

Bu gibi zalimane tedbirler almış olmalarına rağmen, Bolşevikler, Allaha inanmanın kökünü halkın kalblerinden kazıp atamadılar, bu iman müslümanların kalblerinde devam eylemektedir.

(Burada Sait Şamil, Sovyet tahakkümü altındaki müslümanların namaz, Ramazan oruç tutmak, zekât, fıtır sadakası, şer'î nikâh, ölüyü yıkamak ve saire işlerini yapmak imkânını bulamamakta olduklarını ve İslâm'da yasak olan yalan, fitne, riba, içki, kumar, zina, domuz eti yemek, başkasına zarar vermek gibi rezaletlere teşvik edici mahiyette yol verilmekte olduğunu tafsilâtiyle ispat eylemiştir. Bu tafsilâti yerimizin darlığı yüzünden veremedik).

İkinci Dünya Harbi Rusların başına çullanınca İslâma ve müslümanlara karşı yaptıkları taşkınlıklarını durdurmak zorunda bulduklarını duyular ve Sovyet memleketlerinde dinin hür olduğunu ilân ettiler. 1930 da kapattıkları büyük müftülüğe karşılık olarak, Sovyet hükmü altında olmak şartıyla mahalî dinî merkezlerin kurulma-

sını emrettiler, bu merkezler şunlardır: 1. Şimal müslümanları için Ufa'da, 2. Türkistanlılar için Taşkent'te, 3. Şimalî Kafkaslar için Temirhan Şura'da, 4. Cenubî Kafkaslılar için Bakû'da, Bolşevikler, bu merkezlerin emrine birkaç muayyen camileri vermiş oldu.

Şunu da âsla hatırımızdan çıkar -mamalıyız ki: Bu hareket mahdut bir zaman için bir taktik manevrasından başka birşey değildir. Çünkü Bolşeviklerin dine bakışları ve düşmanlıkları ister harb zamanında ve ister ondan sonra hiç değişmiş değildir, bunun delili büyük liderleri olan Stalin'in şu sözüdür: O diyor ki, «Biz dinî hurafata karşı propagandamıza devam etmekteyiz, bizim partimizin dine karşı tarafsız kalması imkânsızdır, partimiz dinlere karşı mücadelesine sonuna kadar devam edecektir.» (10).

Bu cihetlerledir ki Sovyet Rusya'da tabettirilerek oradan harice çıkmış olan bazı sözde din adamlarının getirdikleri Kur'anın nüshaları çok mahdut olup oradaki müslümanlara dağıtılmış değildir. Buhara'daki Mir Arap medresesinden mezun olanlar ise evvelce uzun yıllar liselerde dinsizlik dersleri alıp itimada lâyık olarak yetişen dinsiz gençlerden seçilmiş olanlardır, onlar, talimatla iş görücülükten başka birşey yapmazlar.

Bolşeviklerin propagandalarna karanarak Sovyet memleketlerinde din hürriyeti olduğu iddiasında bulunanlar müthiş bir yanlışlığa sapmış insanlardır. Çünkü bütün iddia ve neşriyata rağmen Sovyet memleketlerinde din hürriyeti mevcut değildir, oralarda söz hürriyeti, toplanma hürriyeti ve parti kurma hürriyetinden eser yoktur. Sov-

yet ilmi kongresi, 1950 tarihinde «Dinlere ve dinsizliğe ait tarihî meseleler» başlığı altında bir kaç makale neşretmişti, bu makalelerde, bu meseler karşısında sovyetlerin durumunu açıklayan şu cümleler yazılmıştır: «Sovyet devleti dahilinde sosyal topluluk kurulduktan beri dinin kökü kazınmış ve kurumuştur. Çünkü Sovyet birliğinin hükmü altındaki hayat şartları, insanların din tesirlerine karşı isyan etmelerini intaç eylemiştir. Siyasî terbiyesi yeterli olmıyan işçi tabakasının, Sovyet camiasının vücuduna hakkiyle katılmasını engelliyen şey, işte bu dinin hâlâ kalmış olan izlerinden ibarettir.»

Bu gibi sözler Sovyet Rusya'da dine karşı resmî bakışın ne olduğunu bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Herhangi din olursa olsun, komünizmle bağdaşması imkânsızdır. Hele islâmın komünizm ile arasındaki uçurum çok daha derindir, çünkü Komünizm mezhebi, prensip bakımından İslâm gibi muayyen işleri ve sabit inançları talebeden bir dini âsla kabul edemez.

Hasılı: İslâm ile Bolşevizm birbirine karşı amansız düşmandırlar. İslâm dünyasına düşen vazife hayale kapılmamaktır. İslâm dünyasından ümit edilen şey, Rus istilâ faciasına uğramış olan müslümanların meselesine ehemmiyet atfetmek ve onların durumlarına yakından fikirle ve şuurla alâka göstermekten ibarettir. Ruslar eğer İslâm dünyasının böyle bir alâkasını duyarlarsa hiç olamazsa İkinci Dünya Harbinin baskısı altında kısmen terkine mecbur kaldıkları imha işlerini tekrarlamaya cesaret edemezler ümidindeyiz. Şimdi millî konulara temas edeceğiz:

Millî Konular :

1917 İnkılâbı vukubulunca Çar Rusyasının istilâsı altında bulunan memleketlerin ekserisi ayaklanarak istiklâllerini ilân ettiler, bunların arasında Finlandiya, Baltık devletleri, Polonya, Blarusya, Ukrayna, Gürcistan ve Ermenistan gibi Hıristiyan milletler olduğu gibi Azerbaycan, Şimalî Kafkasya, İdil - Ural, Kırım ve Türkistan gibi Müslüman Şark Milletleri de vardı. Birçok büyük devletler, bu yeni devletlerin istiklâllerinin hakikî veya hukukî bakımdan tanımışlardı ve tanıyanların başında, Lenin'in idare ettiği kızıl Moskof Hükümeti bulunuyordu. Lâkin o zaman Bolşevik diktatörlüğü yalnız Rus milliyetçiliği çerçevesi içinde kendisini toparlamak ve varlığını kuvvetlendirmek ile meşgul olup başkalarla uğraşamıyordu. Moskofun bu itirafı kendi zayıflığının icabı idi. Bu itirafı mezkûr milletleri oyalamak için bir vesile olarak kullanmıştı, gayesi bu milletlerin emin olması ve üstlerine atılmak için hazırlanmakta olan kurda karşı ihtiyat tedbiri almadan bu itirafa dayanarak uyuması idi. Kızıl Moskof kuvvetlenip de tırnakları uzayınca, her işte olduğu gibi itirafını inkâr ederek etrafındaki memleketlere saldırmağa başladı. Batılılardan yardım görebilen milletler, uzun bir müddete kadar istiklâllerini muhafaza edebildiler. Fakat hiçbir yerden yardım bulamıyan Doğudaki İslâm milletleri, kahramanca müdafaalarına rağmen kızıldurdunun ilk avları oldular.

Moskova, avlarını arka arkaya imha ederken bu suçlarını örtmek için, ezilmiş işçi tabakalarını kurtarmak gayesiyle bu harekâta girişmek zorunda kaldığını iddia ediyordu. Bu meza-

lim sayesinde istilâ ettiği memleketlere Moskova'nın himayesi altında olan veyahut bir anlaşmayla ona bağlı olan sözde cumhuriyetler veyahut muhatarıyetli hükümetler adını vermiş oldu. Böylece görünüşü millî ve içyüzü komünist olup garip şekilde olan varlıklar meydana çıkarıldı. Bu ise ancak baştaki aldatma siyasetinden başka birşey değildir. Halbuki Marksizmin esas prensiplerinden biri, müstakil milliyet meselesini tanımaktır. Lenin, milliyet meselelerine göz yumuyordu ve onu büyük dünya inkılâbı konusuna tâbi olan mevzulardan sayıyordu. Fakat onun halefi olan Stalin ise bu mevzu başka zaviyeden bakıyordu. O, Rus bağımlı altında türeyen sözdeki devletçiklere pençesini daha fazla batırdı ve Sovyet devletini daha fazla merkezîyetçilik haline soktu ve onun en mühim hedefi, ne pahasına olursa olsun, silâh kuvvetiyle dünyayı istilâ etmekte.

Bolşevikler, müthiş bir orduya dayanan kuvvetli bir merkezîyetçi devlet kurmağa muvaffak olduktan sonra, millî mevzuları kendi yolları üzerinde zararlı bir engel saymağa ve onu yoketmenin zarurî olduğunu iddia etmeğe başladılar, hattâ o raddeye vardılar ki milletleri imha etmek yoluyla hedeflerine varmaya muktedir olduklarını düşünmeye başladılar.

Bu iktidara sahip bulduklarına kanaat getirince, imha veyahut da Rus muhiti içerisinde eritmek plânını bütün vahşetiyle tatbik etmeğe koyuldular. Aşağıda zikredeceğimiz veçhile bu yol da yaptıkları vahşetlere rağmen, hür dünyayı ve bilhassa Doğu milletlerini aldatmak için, siyasî propagandalarında, milliyet meselesini teyid etmekte

olduklarını iddia etmektedirler. Sovyet iktidarının iki yüzlülüğü, Kremlin'in her siyasetinde mevcuttur. Bunun içindir ki Kremlin'in her siyasetinin içyüzünü anlamak herkes için kolay bir iş değildir.

«Sovyetler Birliği» adını verdikleri zoraki sun'î topluluğa «görünüşü millî fakat içyüzü müfrit ve yıkıcı komünist» olarak tanıttık, buna delilimiz şudur: Kızılordu bir bölgeyi istilâ ettiği zaman oradaki münevver, millî şuur sahibi, sanat ve ihtisas sahibi, din adamları olanların hepsini yakalarlar ve onları komünizm prensiplerinin düşmanları ilân ederler ve kafiler halinde en vahşi usullerle işkence ve imha yerlerine sevekederler, yerli mal ve erzakın son tanesine varıncaya kadar hepsine el koyar ve Moskovay'ya sevekederler, milliyeti gösteren bayrak, ibadet yerleri, medrese, mektep ve herşeyi imha ederler, millî şerefleri hatırlatan hiçbir şeyi bırakmaz veyahut anlaşılacak bir şekle sokarlar.

Sovyet Rusyanın istilâsına uğrayan memleketlerin hepsinde sınai müesseseler, madenler, ziraat yerleri ve hattâ şahsî evler müsadere edilmiş ve devlet mülkü haline sokulmuştur. Bu ameliyeler milletleri ve şahısları bütün maddî imkânlardan uzaklaştırmıştır. Bu sebeple millî medeniyet, yerli sanayi, millî tarih ve edebiyat ve millî ve ailevî an'aneler gibi hususiyetlerin devamı için maddî imkân kalmadığından bunlar eriyip bitmeye yüz tutmaktadır. Bunun hepsi eritmek ve imha etmek için kurulmuş olan maksatlı programların neticesidir. Mahallî hükümetlerde hizmet eden memurlardan ancak yüzde 20 si, yahut 25 i yerli olup

yüzde 75 yahut 80 inin Moskova'dan gönderilmiş olduğunu gözönüne getirecek olursak, oralarda millî bir varlığın bulunduğunu nasıl kabul edebiliriz? Seçim işlerine gelince hiçbir millet ve topluluk kendi namzetlerini kendisi tâyin edemez. Namzedi doğrudan doğruya komünist partisi gösterir ve ahalisi Türk müslüman olan yerlerde namzetlerin enaz yüzde 85 inin Rus olması lâzımdır.

Sovyet memleketlerinde hiçbir tarife kendi işinde serbest değildir. Hattâ kendi lisanına da malik değildir, milletlerin lisanına da Bolşevik hükümeti müdahale etmiştir. Her 5 yahut 10 yılda bir kere milletleri kullandıkları harfleri değiştirmeye zorlamaktadır.

Meselâ müslümanların kullandıkları Arap harfini Latinceye ve sonradan Rusçaya değiştirtti ve her değiştirme devresinde eldeki bütün kıymelli kitapları imha ettirdi ve bu eserlere gerilik maddeleri damgasını vurdular.

Yukarıda Bolşeviklerin, istilâları altındaki milletlerin milliyetlerine olan itiraflarının yalan olduğunu söyledik. Hakikat şudur ki: Bolşevikler, her yerde mevcut olan kabîle, lehçe ve coğrafi farkları, parçalama ve yoketme ameliyesi için istismar etmektedirler. Meselâ. Kafkas bölgesini evvelâ şimal ve cenup olmak üzere ikiye böldüler, Cenupta Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan Cumhuriyetleri ve Acara, Aphaziya, Cenubî Ostiya ve Nahçıvan muhtar bölgeleri adı altında sekize ayırdılar ve bir de Kürd topluluğu yarattılar. Şimalî Kafkas'ta ise Dağıstan, Çeçen, Şimalî Ostiya, Kabartay, Balkar ve Adige Cumhuriyetleri ve birkaç da muhtar eyalet ve şehir olmak üzere

re 10 dan fazla parçaya ayırdılar. Din, dil ve kültürde tam birlikte olan Türkistan'ı Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan adları altında 5 parçaya böldüler. İdil - Ural havzasını Çuvaşistan, Tataristan, Başkırdistan ve Mordova adları altında 4 e parçaladılar. Siberya'da Monğolistan Cumhuriyeti, Mari, Amor, Kumi, Boryat, Tanu Tuva, Yakut, Altay, Yenisey, Çakay, Ayatan ve başka adlar altında ayrı ayrı zoraki bölgeler yarattılar. Sovyet ilmi cemiyeti, bu memleketlerde güya 150 millet bulunduğunu söylemektedir. Halbuki hakikatte Orta Avrupa'dan Japon Denizine kadar uzanan bu uçsuz bucaksız bölgede Rustan başka hiçbir hâkim millet yoktur.

Rusların milliyetlere itiraf etmesinin bir parçalama ve imha maksadına mebni olduğuna dair şu gerçekleri arzederiz: İkinci dünya savaşı sonunda bütün dünya milletlerinin büyük alemşümül meseleler muvacehesinde kaldığı sırada Ruslar bu fırsattan faydalanarak 1944 te Şimalî Kafkasya'daki Çeçen Cumhuriyetini bastılar ve düşmanla işbirliği yaptın» ithamiyle bir gün içinde, erkek, kadın, çocuk ve ihtiyarları hiç acımadan topladılar ve sayısı 800 000 i aşan bu zavallıları süngülü vahşilerin önlerine katarak mal ve hayvan vagonlarına bindirerek şimal tarafına sevk ederek açlık, müthiş soğuk ve bedbahtlıkla ölmek üzere bıraktılar.

1943 te Ruslar aynı vahşeti Karacay ve Balkar Müslümanlarına da yaptılar. Ani olarak 300 000 nüfusu askerlerin süngüleri ile ve en fena şartlar altında toplayıp şimale sürdüler ve o-

raya sürülenlerin âkibeti ile başbaşa bıraktılar. 1944 te imtiyazlı bir cumhuriyet olan Kırım Müslümanlarına da aynı sürgün muamelesini yaptılar, bir gün içinde ani olarak 400 000 kişinin yakalanması için emir verildi ve vahşi yırtıcı hayvanlar gibi bu Müslümanların üstüne bastırdılar ve adı geçen şimal bölgelere sürdüler. Aynı vahşeti 250 000 nüfusa sahip olan Kalmuk milletine de tatbik ettiler ve hepsini de Siberya çölllerine sürdüler.

Bu sürülen milletlerin evleri ve vatanlarına Rus göçmenlerini getirip onların ebedî mülkü olmak üzere dağıttılar.

Sovyetler Birliğinin Anayasasında, «her milletin bu birlikten ayrılmaya tam olarak hakkı vardır» cümlesi tasrih edilmektedir. Fakat bu, ancak kâğıt üzerine yazılmış bir yalandan başka bir şey değildir. Bunun delili şudur; Dinî, millî ve iktisadî bakımdan sonu gelmiyen baskılar yüzünden Müslüman bölgelerinde büyük ayaklanmalar vukuu bulmayan hiç bir yıl yoktur. Lâkin bu ayaklanmalar derhal kanlı ve yıkıcı usûllerle bastırılmaktadır.

Faciaların en acı tarafı şudur ki: Her yardımdan mahrum kalan bu suçsuzlardan ve mazlumlardan yüzbinlerin kurban gittiği bu kanlı vahşet hâdi selerini dışarda hiçbir kimse bilememektedir. Rusların emperyalistlik ve tahakkümünün en büyük sırrını, işte bu gizleme işinin sıkı olmasında aramak lâzımdır.

Hiç şüphe yok ki: İnsanın umumî tarihinde, başkalarının memleketlerine saldırmış olan devletler arasında Rus kadar zalim ve vahşi olanı kaydedilmiş değildir. Hiçbir müstevli devlet Ruslar

gibi, milletleri bütün varlığıyla kendi vatanlarından sürmüş ve yoketmiş değildir. Hiçbir müstevli devlet de zayıf milletler hakkında reva görmüş olduğu zulüm, sürgün, imha ve başkaların vatanını kendi milletinin menfaati için gaspetmek işlerini gizlemekte Ruslar kadar muvaffak olmamıştır. İşte Rusların yaptıkları vahşiyane mezalimini gizlemekteki bu muvaffakiyetleri, bütün dünyanın efkârı âmmesini ve bilhassa da Doğu ve İslâm dünyasını o vahşetlerden o kadar uzak bırakmıştır ki o fecaatlerden hiçbirini duymazlar ve Rus istibdadı altında ezilmekte olan bedbaht milletleri de büsbütün unutmuş bulunmaktadırlar. Siz İslâm memleketlerinde nereye gitseniz Türklerin ve Kafkaslıların ölmez eser ve âbidelerine rastlarsınız, lâkin söylemediği halde şikâyet eden ve ağlıyan bu âbideler okadar bahtsız bir hale gelmiş bulunmaktadırlar ki «Bu âbideleri vücuda getiren müslümanlara ne oldu diyecek ve onların durumunu tetkik edecek» bir tek müslüman bulamıyorlar.

Hepsinden daha fenası şudur ki: bazı müslümanlar ortaya atılıp ahmak hğın sonuna kadar gider ve hayal semasına doğru uçar ve Rusya'daki in-

kilâbı beşeriyetin refah ve saadet devrinin başlangıcı zanneder ve oraya yaklaşarak bu refah ve saadetten kendine bir hisse koparmak sevdasına kapılırlar. İşte bunlar, Allah korusun, kendileri için pusu kurmuş olan en yaman tehlike ve en fena âkıbete doğru gidiyorlar.

(1) 1947 de Moskova'da basılan, Lenin eserleri mecmuası.

(2) Kanunlar toplamı, sayı 18, Halk Komisyonu Kararnamesi, 23.4.1918.

(3) 1922 Ceza Kanunu, madde 121, Aynen şudur: Rüşdüne ermiyen çocuklara hâkûmet mekteplerinde veya hususî surette din dersi verenler bir yıl mecburî çalışma ile cezalandırılırlar.

(4) Madde 3. ve 4. Kanunlar Toplamı, Sayı 46, Sahife 478.

(5) Sovyet Anayasası, Madde 65.

(6) 1924, 7 Nisan tarihli yüksek şûra meclisi kararı.

(7) İşçi ve çiftçiler hükümetinin anayasası, madde 13.

(8) Sovyetler Birliği Anayasası, 1936, madde 24.

(9) 1918 kanunlarının toplamı, Sayı: 2, Sahife 685.

(10) Stalin yayımının toplumu, 1950, Cilt 10, Sayfa 132, 133.

DİVANÜ L. T. DEN

Piçgas bitik kılurlar
Andın yema birürler
Handın basut tilerler
Basmil, Çumul tirgeşür

Kekse ebeng terkenim
Etilgemet türkünüm
Yazılmağay terkinim
Emdi çerig çergeşür

Çevirmesi

Muahedename yazıyorlar
And dahi veriyorlar
Handan yardım dileyolar
Basmil, Çumul ordularını topluyorlar.

Eğer Hakanım yardıma gelirse
Benim cemiyetim düzelir
Topluluğum perişan olmaz
Şu anda savaş safları sıralanıyor.

Türkistan Tarihinde Son Yüzyıllar

M. EMİN BUGRA

Batı Türkişdanda Kalmak saldırırları neticesi olarak vukua gelmiş olan parçalanma ve gerileme hâdiselerini küçük bir hülâsa halinde 1 inci sayımda yazmışım. Şimdi bu hâdiselerin biraz tafsilâtlı olarak gözden geçirmenin sırası gelmiş bulunmaktır. Bilindiği üzere son yüzyıllarda Türkişanın batı kısmında, Kazak hanlıkları, Hive hanlığı, Buhara hanlığı ve Fergane hanlığı olmak üzere 4 tane siyasi varlık meydana gelmişti. Binaenaleyh bu kısma ait olan yazımı 4 bölüm halinde sayın okuyucularımıza erzetmeyi faydalı bulmaktayım.

I. Bölüm Kazak Hanlıkları

Cengiz Hanın büyük oğlu Cuci neslinden olan hanları "Altınordu" adı ile tanıyoruz. Ama Çağatay ülkelerindeki tarihçiler onları "Özbek" adıyla adlandırmışlardır. Bu hanların prenslerinden olan Kerey Han ve kardeşi Ebusait Canibek Han, Kıpçak sahrasına çekilerek ayrı bir göçebe devleti kurmuşlar ve devlet adı olarak "Kazak Özbek yâni çete ve yahut Göçebe Özbek" adını almışlardı. 1465. Sonradan 1680 etrafında bu devlet idare bakımından "Ulu Yüz, Orta Yüz ve Küçük Yüz" adları altında üç parçaya bölünmüştü. Fakat yine uzun bir müddete kadar Ulu Yüz hanı sembolik olarak büyük han taun-

makta devam etmişti. Bu bölümde, 16. asrın son yarısından itibaren bir taraftan Kalmak ve diğer taraftan Rus saldırırları karşısında bu Türk topluluğunun başına gelen faciaları 18. asrın son yarısında Rus ve Çin istilâlarına uğradıkları zamana gelinceye kadar arzetmeğe çalışacağım.

Siberya'daki Özbek hanlarından meşhur Küçüm Hanın Ruslara karşı yapmış olduğu kahramanca ve uzun savaşılardan sonuncusu olan meşhur 1598 Çat muharebesinde yenilerek ordusunun büsbütün dağılması neticesi olarak Siberya Hanlığı ve onunla yakında olan ve bu savaşılara kuvvetle katılmış olan Kazak Hanlıkları çok zaif düşmüşlerdi. 1550 denberi Kalmak hücumlarına uğrayan ve şiddetli müdafaalarıyle Kalmak ilerlemesini önliyebilen Kazaklar, bu dağılma neticesi olarak Kalmaklara eskisi gibi karşı koymadılar.

Kalmaklar, 1600 yılı Kazakların şimal bölgelerini istilâ ettiler.

1618 da Kalmak prenslerinden olan Horluk, 50.000 kadar Kalmak ailesini Tobul ve İşim havzalarına yer-

1) Bu bölümdeki bilgilerin ekserisini derlemekte Prof. Zeki Velidi Toganın "Bugünkü Türkistan ve Yakın Tarihi" adlı eserinden faydalandım.

leşirdi. Bu suretle Kazaklar Yedisu, Tobul, İsim, Torgay, Akmolla ve Semey bölgelerinden ibaret olan yeşillik güzel yurtlarını bırakarak Aral gölü etrafı ve Sir derya havzası gibi kurak ve dar bir sahaya sıkışıp kaldılar.

Küçüm hanın oğulları Ruslara karşı ardi arkası kesilmeyen çete savaşı yapıyorlardı, bu savaşlarda malesef Kıpçak yaylalarında en kuvvetli bir topluluk olan Mangıtlardan pek az yardım görüyorlardı, hele Türkistandaki Özbek hanlarından ve Türkmen aşiretlerinden hiç yardım görmüş değillerdi, daha doğrusu, bunlar kendi aralarındaki bitmez tükenmez karışıklıklar yüzünden kimseye yardımda bulunmak imkânına sahip değildiler.

Bu cihetlerdir ki Küçüm hanın oğlu İsim Han (1600 - 1640) Ruslara karşı batı Kalmaklarının başkanı Horluk ile barışarak ondan yardım almak zorunda kaldı. 1633 te İsim Han bir yandan ve Horluk bir yandan Ruslara hücum ederek Başkırd oymaklarından bir çoğunu kurtardılar. Küçüm Hanın torunlarının Ruslara karşı mücadelelerinin 1667 ye kadar sürmüş olduğu malûm ise de ondan sonraki hâdiseler hakkında hiç bir bilginimiz yoktur.

Bu sıralarda Kazak topluluklarının büyük hanı mevkiinde bulunan Uluyüz hanı İsim han (yukarıki İsim değil) Kalmaklara karşı önemli müdafaa yapabilmek için Kazakların bir araya toplanmaları icabettiğini düşündü ve dağılmış kabileleri Taşkent ten Aral gölünün sonuna kadar uzayan Sir Derya havzasına toplamağa

çalıştı. Bu tedbirin sayesinde onun oğlu Cihangir han (1640 - 1685) ve onun oğlu Tevke Han (1685-1718) zamanlarında Doğudan hücum eden Kalmak akınlarına muvaffakiyetli müdafa savaşları vererek Kazak ülkelerinin mühim bir kısmını muhafaza edebildiler. 1643 te Cihangirhan Kalmak hükümdarı Batur Kuntayşı tarafından yapılan büyük hücumu, Buhara hanından aldığı 20.000 kişilik yardımcı kuvvetle takviye ettiği ordusuyla karşılayarak fena halde mağlubetti ve ta Yedisuya kadar Kalmak ordusunu püskürttü. Kazakların bu muvaffakiyeti Kalmakları o kadar korkutmuştu ki, Kalmaklar Cihangirhan ve Tevke Han zamanlarında Harezem ve Doğu Türkistana müthiş saldırılarda buldukları halde Kazaklara ciddi bir dokunmada bulunmamışlardır.

Kalmak hükümdarı Galdan Kuntayşı, 1683 - 85 saldırılarında Tanrı dağ eteklerindeki bütün Kırgız aşiretlerini ve Pergane bölgesini istilâ etti, ondan sonra Kazakların şimalde bulunan küçükyüz aşiretlerine hücum ederek Sayram ve başka şehirleri büsbütün tahribettiler.

Rabdan Kuntayşı 1718 de Küçükyüz hanı Ebulhayır ve kardeşi Marmaya ve Ortayüz hükümdarı Kayıp Han (Er Kayıp) a karşı hücumu geçti. 30.000 kişilik bir orduya malik olan Kayphan ancak iki adamıyla kurtulabildi, Ebulhayır da yenilerek daha batıya çekilmek zorunda kaldı. Bu durumdan faydalanmak isteyen Ruslar, yayık kazaçılarını Ebulhayırın ülkesine sevk ederek Aral gölü ve aşağı Harezeme saldırdı. Talihin cilvesi-

ne bakın ki; Ebulhayır Ruslara karşı savaş zorunda iken diğer taraftan Kayıphan Rus Çarı Deli Petroya elçi göndererek Kalmaklara karşı onun yardımını rica etmiştir. Bu sırada Rabdan, Kazakların üzerine ikinci büyük hücumunu yapıyordu, 1720 de Sirderya havzasını ve Taşkent şehrini istilâ etti ve bütün Sirderya havzası yıkılıp yakıldı, Sirderya boyundan Yedisu bölgesinin yakınına kadar sahadaki Uluyüz kabileleri ve Ortayüzün ekserisi mal ve mülklerini bırakarak Maverennehir ve Harezem topraklarına döküldüler.

O zaman Maverennehir, Buharayı paytaht yapmış olan Şiban Özbeklerinden Ebulfeyiz Hanın idaresinde idi. Harezem ise yine Şiban Özbeklerinden Yedigâr oğulları kolunun idaresinde olup hükümdarı Şir Gazi Han idi. Aç ve çıplak halinde gelen Kazak mülteciler bütün şehir ve köyleri yağma ediyor ve kanlı çarpışmalar vukubuluyordu. Bu yüzden memlekette müthiş bir tahrip ve kıtlık alıp yürüyordu. Şöyle ki 1723 - 30 arasında koca Semerkant şehri büsbütün boş kalmıştı ve ehali dehşet ve heyecanla çalkanıyordu. Ebulfeyiz han bu durumu nasıl yatıştıracağını şaşırılmıştı. Bilâhare Ebulfeyiz han bu yağma ve kargaşalıkları kabile başkanlarının kışkırtmasıyla vukubulmakta olduğuna kanaat geçirmiş ve evvelâ kabile başkanlarını yok etmedikçe bu duruma hiç bir çare bulunmayacağını düşünmüştür, bu düşünceye kapılan han, kabilelerin ileri gelenlerinden 416 kişiyi ziyafete çağırması ve hepsini de öldürtmek hatasına düşmüştür. Harezeme gelin

ce orası daha da karıştı, oraya Kazaklardan başka yine Kalmaklardan yenilip gelen bir kısım Mangıtlar ve Karakalpak aşiretleri vardı. Kıpçak yaylalarında en mühim topluluk olan Mangıtlar da Kalmaklara yenilerek bir kısmı Kırım ve Kafkas taraflarına dağılmışlarsa da bir kısmı Buhara ve Harazeme girmişlerdi. Bunların hepsi - aç ve çıplak oldukları için memleketi altüst ediyorlardı. 14 oymaktan ibaret olan Mangıtlar 1722 de büyük bir isyan çıkardılar ve Şir Gazi Hanı öldürdüler. 1505 te kurulmuş olan Yedigâr sülâlesi böylece münkarız oldu. Hanın mutlaka Çengiz Hanın neslinden birisi olması ananesine uyularak Küçükyüz Kazak prenslerinden Saraygır ve ondan sonra Bahadır ve ondan sonra da İbars Hanları Hazerem tahtına oturtular. 1727 de tahta çıkmış olan İbars Han muhtedir bir adamdı ve Harezem devletini yeniden tanzim etmeye muvaffak oldu ve 1742 de İran Şahı Nadirşahın istilâsı sırasında öldürülünceye kadar devleti idare etti. Nadirşaha boyun eğen Mangıt ve Kongrat beyleri yine bir müddete kadar Küçükyüz kazak prenslerini kukla şeklinde Han yapmışlarsa da 1762 de Kongrat beği Mehmet Emin, son Kazak hanı Kayıp hanı tahtından indirerek kendisi hükümdar oldu ve mâzul han, Harezemdeki bütün Kazak aşiretlerini tophiyarak Bozkıra çekilip gitti.

Maverennehire gelmiş olan Kazakların daha erken, yâni 1739 ile 45 yılları arasında Kalmak hükümdarı Galdan Şerine itaat ederek Sirderya ve Yedisu havzaları taki eski

yerlerine gidip yerleştikleri ve sonradan Kalmakların siyasi iç mücadelelerinde büyük rol oynamış oldukları bilinmektedir. Fakat bu çekilişin sebebi hakkında açık bir bilgi yoktur, bu çekilişin zamanına bakılacak olursa, yukarıda zikrettiğimiz Ebulfeyiz hanın Kazak kabile başkanlarını öldürmesi hadisesinden ürken Kazak halkı, Kalmaklarla barışmak zorunda kalmış olacaktıdır.

Buraya kadar zikrettiğimiz hâdiseler, Kazakların Uluyüz aşiretleri ve Ortayüzün ekseriyeti ve Küçük-yüzün az bir kısmına aittir. Asıl Küçük-yüzün ve bir kısım Ortayüzün başlarından geçen hâdiseler çok enteresandır bu hadiseleri kısaca arz etmek isterim: Yukarıda söylediğimiz veçhile 1720 de vukubulan Kalmak istilâsı sırasında Küçük-yüz hanı Ebulhayır Aral gölünün şimalinden dolaşarak Ural dağlarının cenup etekleri tarafına çekilmişti ve Ortayüzden de 20.000 kadar bir kısmı da o tarafara çekilmişti.

1730 de bütün Kazaklarca büyük han olarak tanınmış olan Polat Han, bütün üç yüz Kazaklarını bir araya toplayıp toplu ve kuvvetli bir teşkilâtla Kalmaklara karşı savaşa girişti. Anarkay adında bir yerde vukubulan savaşta Kazaklar büyük bir zafer kazandılar, fakat Polat Han şehit düşmüştü. Ebulhayır, çok muhteris ve enterikacı bir adamdı ve kendisi büyük han olmak için Polat Hanın aleyhinde enterikalar çeviriyordu, onun şehit düşmesini fırsat bilen Ebulhayır, Polat Hanın yerine geçen Ebul - Mehmet Hana karşı mücadeleye girişti ve bu sebeple bir ik

teşkilâtı bozuldu. Bundan faydalanan Kalmaklar, Kazakların üzerine yürüdüler ve onları perişan eylediler. Ebulhayır ile Ortayüz hanlarından bazıları yine batıya doğru çekilmişlerse de Kalmakların geri gittikleri için Aral gölünün şimalinde kaldılar.

Bu sırada Batı Kalmaklarından 200.000 e yakın bir kalabalık, eski yerleştikleri İdil boylarını terkederek Rabdanın yanına gitmek üzere yola çıkmışlardı, bunlar Ebulhayırın bölgesinden geçerlerken Küçük-yüz Kazakları onları her yerde vura vura öldürüyor ve bütün mallarını yağma ediyorlardı, Kalmakların hâlâ hatırlarından çıkarmadıkları bu hâdiseye hakkındaki rivayetlerine ve Çin kaynaklarına bakılırsa mezkûr 200.000 e yakın olan Kalmak topluluğundan ekserisi telef edilmiş ve ancak 70.000 kadar Rabdanın yanına gelebilmiştir. Bu hâdiseye çok kızan Rabcan intikam almak için Küçük-yüz Kazaklarına karşı 1733 te bir sefer açtı. Ebulhayır, Bâzı Ortayüz hanlarıyla beraber daha batıya çekilerek Başkırđ ülkelerine kadar kaçtılar. Fakat Başkırđların bunları aralarına almak istemedikleri için oradan da çekilmek zorunda kaldılar. Böylece Ebulhayır Han Doğudan Kalmak, Şimaldan Başkırđ ve batıdan Rus tehdidi altında kalmıştı. Bu gibi kötü bir durumda kalan Ebulhayır, en tehlikeli düşmanı olan Ruslara dostluk göstermek suretiyle bir müddet oyaladı ve sağdan soldan dost ve müttelik bulmağa çalıştı. Bunu duyan Ruslar onu sıkıştırınca 1734 yılı Rus itaatını kabul etti. Bunun üzerine Küçük-yüz Kazakları ve onlarla bir yerde bulu-

nan bâzî Ortayüzlüler ve bir takım Başkırd oymakları Rus tabiiyeti altına girmiş oluyordu. Ortayüz hanları, Ebulhayrı Rus tabiiyetini kabul etmesi yüzünden hayin saydılar ve ona düşman muamelesi yapmağa baladılar. Nitekim Ortayüz hükümdarı Burak Han, onu 1748 de öldürdü. Ebulhayrın oğulları hep Rus tabiiyeti altında kaldılar, torunlarından Karatay Sultan ve Kayıbeli Sultanlar 19. asrın başlarında Ruslara karşı ayaklanmış iselerde uluslarını kurtaramamış ve 1824 te ölmüşler ve Küçükyüz bundan itibaren tamamiyle Rus boyunduruğu altında kalmışlardır.

Uluyüz hanları ise uzun bir müddete kadar tam istiklâl ile yaşamış iseler de Ebulmehmet Hanın 1830 da Rus tabiiyetini kabul etmek zorunda kalmasıyla istiklâllarını kaybettiler, bundan sonraki han torunları Töre ismi altında küçük derebeyler derecesine düştüler.

Ortayüz hanlarından istiklâlcılık ve kahramanlığıyla tanınmış olan Kazak uyruklarını toplayıp büyük bir kuvvet hazırlamağa başlanıyordu. Bu hazırlık Rus aleyhine olduğu gibi Kalmakların da aleyhine olurdu. 1749 da Burak hanı Hocaların adamları zehirleyerek öldürdüler. Bilindiği üzere Doğu Türkistandaki hocalar, Kalmakların kuklaları olup onların menfaati için Türk müslüman kuvvetlerin aleyhinde çalışıyorlardı. Onun yerine Bükey Han geçti. Uluyüz hanlarından Ebulmehmet (Ölümü 1771) ve Ortayüz hanlarından Abılay Han, Sirderya boylarında ve Maveranenherde dolaşan Kazak aşiretlerinden

çoğunu toplayıp Yedisu ve etrafındaki eski yerlerine yerleştirmişti. Abılay Han, 1760 tarihinde Çin imparatoru Çien - Lung'a elçi göndererek onun himayesine girmek suretiyle Ruslara karşı kendisini kuvvetlendirmişti. 1762 de Çin elçisi Abılay Hanın yanına gelmiş ve ona Çince "Vang" ünvanını getirmişti. Bu sırada Küçükyüz hanı Nurali de Çine Elçi göndermiş ve bu suretle Rustan kurtulma çaresini aramıştır. Abılay han, çoktan beri Sirderya havzası ve Yedisu bölgesi sahalarındaki Kazakları himaye etmek ve idare işlerini düzenlemek için çok çalışmıştı ve halk tarafından çok sevilmişti. 1759 da Çinlilere yenilerek kaçan son Kalmak hükümdarı Amursana, Abılay hana iltica etmiş idi. Abılay Han onu Çine teslim etmek zorunda kalmıştı, fakat bunu duymuş olan Amursana kaçarak Siberyadaki Ruslara iltica etti ve orada hastalanarak öldü. 2)

Abılayın kahramanlığı ve siyasi muvaffakiyetleri hakkında Kazakların arasında bir çok hikâye ve destanlar vardır. Çinliler Doğu Türkistanı tamamiyle istilâ ettikten sonra Abılay Han Çin tabiiyetine girmiş ve 1781 de vukubulan ölümünden sonra onun oğullarından Öbeydullah ve Kasım hanlar Çin tabiiyetinde kaldılar, fakat diğer oğlu Veli (Uvali) han Rus tabiiyetine girdi. Bu suretle Abılay hanın geniş yurdundan Yedisu Ruslara; Tarbagatay, Altay ve I-sık köl kesimi Çinlilere bağlanıp yurt ikiye bölünüp gitti. (Sonu var)

1) Batı yer ve Çin münasebetleri.

2) Tarihi Emniye.

Doğu Türkistan'ın Ekonomi ve Strateji Bakımından Ehemmiyeti

Yazan: İsa Yusuf Alptekin

Doğu Türkistan coğrafi iktisadi, strateji ve her bakımdan çok ehemmiyete değer bir memleketdir. Asyanın tam ortasında bulunan bu memlekete uzak doğu uzmanı olan Amerikalı bilgin Prof. Owen Lattimor, çok yerinde olarak "PIVOT OF ASIA" (Asyanın mihveri) ismini vermiştir.

Doğu Türkistan, kendisinin Asyanın mihveri olduğunu deniz yollarının keşfedilmesinden evvelki tarihlerde göstermiş bulunmaktaydı. Çünkü o zamanlarda Doğu Asya ile Avrupa'yı karadan birbirine ulaştırmak rolünü oynayan yegâne memleket Doğu Türkistan idi. Netekim Çin, Hint, İran ve Yunan medeniyetleri arasında köprülük vazifesini bu memleket ifa etmiştir. Batı ve Doğu arasındaki ticaretler de bu memleketin üzerinden yapılmıştır. Dinlerin Doğu ve Batı memleketlerinde yayılmasında bu memleketin vasıta rolünü oynamış olduğunu tarih vesikaları ispat etmiştir. Hele İslâm dininin Çin'de yayılması için Doğu Türkistanın hizmeti fevkalâde büyüktür. Tarihte yer alan Büyük Hun, Gök Türk, Selçuk ve Moğul akınları Doğudan Batıya doğru Doğu Türkistan yoluyla vuku bulmuştur. Bugün bile Batıdan Doğuya ve hattâ Güneye doğru olan Rus istilâ akınları bu memleket üze-

rinden olmak istidadını göstermiş bulunmaktadır. Buna ilâve olarak şunu da önceden söyleyebiliriz ki: Doğu Türkistanın yakın bir gelecekte Batı ile Doğu arasında yer alacak hava ulaştırma işinde oynayacak rolünün eski tarihlerdeki rölllerinden az olmı yacağı tabiidir.

Ekonomi bakanından Doğu Türkistan çok zengin bir memleketdir. Meselâ o memleketin yeraltı zenginliği Altın, Gümüş, Elmas, Petrol, Kömür, Demir ve saire madenlerle kalmayıp Atom silâhları imali için lâzım olan Uranyom, Volfram ve Mumibdin gibi kıymetli madenlerle bu memleket dolup taşmaktadır.

Modern strateji bakımından, Doğu Türkistanın ortasında yerleşmiş bulunan Tanrı Dağlarının etekleri stratejik sanayi için son derece elverişli olup bugünkü ehemmiyeti Rusyanın stratejik sanayi merkezi olan Ural dağlarını arkada bırakmaktadır. Çünkü Doğu Türkistanın her tarafı, Karanlık Dağlar (Kunlun), Karakoram ve başka bulutlardan daha yüksek olan dağ silsileleri ve Mongol çölleri ile çevrilmiş olup denizlerden çok uzak bulunması, yollarının müşkülâtlarla dolu olması itibariyle herhangi bir tarafın hücumuna maruz kalmaktan emin olmak bakımından dünyada eşi olmıyan bir yerdir.

İşte bu yukarda kısaca göstermiş olduğum hususiyetleri bilen Çarlık Rusyası, Batı Türkistanı istilâ eder etmez Doğu Türkistana gözünü dikmiş ve 1851 ile 1881 arasında Doğu Türkistan hududu içine her vesile ile sokulmuş ve Çin resmî arşivlerine bakılırsa Ruslar, Doğu Türkistan arazisinden 1,450.000 Li (Li yarım kilometreye müsavi olan bir Çin ölçüsüdür) murabbai mesahasında olan kısımları istilâ etmiştir. Çarlık Rusyası Doğu Türkistanın mütebaki kısmını istilâ etmek için fırsat beklemekte iken birinci dünya savaşı sonunda kendisi mahvoldu ve Doğu Türkistan da bir müddet için Rus istilâ tehlikesinden mahfuz kalmış oldu. Lâkin Beyaz çarlığın miras yedisi olan kızıl çarlık çok geçmeden Doğu Türkistanın el sürülmemiş olan yeraltı ve yerüstü zenginliklerine ve stratejik üslerine aç gözünü dikmeğe başladı. Kızıl çarlık, ilk olarak 1920 de o zamanki Doğu Türkistan askerî valisini kandırarak onunla bir ticaret muahedesi imzalamak yoluyla bu memlekete burnunu sokmak fırsatını buldu. 1931 yılına kadar devam eden bu muahedeye dayanarak Rusların Doğu Türkistanın ekonomisine karşı yapmadıkları ihanet kalmamıştı.

Doğu Türkistan Türklerinin Çin istilâsı ve mezalimine karşı yaptıkları 1931 - 34 ayaklanması ile 1937 ve 1939 - 40 ayaklanmalarını Kızıl çarlık, açıktan açığa ordu sevketmek suretiyle Çinli valiye yardımda bulunarak bastırmıştı. Kızıl çarlık bu yardımın mukabili olarak Çinli valiyi aşağıdaki emperyalist esaslara dayanan gizli muahedeye imza attırmış

tı. Bu muahedenin mühim maddeleri şunlardı: "Sovyet ticaret ajanları Doğu Türkistanda serbestçe ticaret eder, ithalât ve ihracat malları tahdit edilemez ve gümrükten muaf tutulur. Doğu Türkistanda mâden arama ve işletme işleri için Sovyet mütehasısları ve iş adamlarına tam bir hareket serbestisi verilir. Doğu Türkistanın emniyetini muhafaza etmek maksadiyle (!) Sovyet hükûmeti istediği yerde ve istediği sayıda asker bulunduracaktır."

Kendisini mazlum milletlerin yardımcısı diye emperyalistliğini maskeleyemeye yeltenmiş olan kızıl çarlık, Doğu Türkistan Türklerinin zulme karşı ayaklanmalarını kanla ve tehişle bastırıp Çinin hayin valisine yardım etmek ve onu kendilerinin dikte ettirdikleri bir kâğıt parçasına imza etmeğe mecbur tutmak yoluyla Doğu Türkistanı kızıl çarlığın sömürgeci haline sokmuş oldu. Kızıl çarlık bu zoraki muahedeye dayanarak aşağıdaki işleri yaptı:

Doğu Türkistanın Çin, Tibet, Hindistan ve Afganistan hudutlarında Rus tugayları yerleştirerek bu memleketlerle olan ulaştırma işlerini tamamiyle kesmişti. Müşavir doktor ve öğretmen gibi güzel isimler altında binlerce Rus casusunu Doğu Türkistanın bütün askerî ve sivil idarelerini eline almak için kullanmıştı. Rus Topografçileri havadan ve karadan Doğu Türkistan'ı karış karış dolaşarak tetkiklerde bulunmuş ve bilhassa Hindistan ve Afganistanla Doğu Türkistan'ı birleştiren hudut mıntakaları için 1.100.000 mikyaslı harita hazırlamışlardı Hindistan ve Tibet

içine casus sokmak işlerine büyük ölçüde hız vermişti. Hindistan ve Tibet hudutlarına yakın olan yerlerde 14 hava alanı yaptırmıştı. Ürümcinin yakınında bir dağın eteğinde bir şehir büyüklüğünde gizli bir tayyare fabrikası kurmuştu. Rusyadan Kaşgar, İli, Tarbagatay ve Altay vilâyetlerine doğru ve bu vilâyetlerden Afganistan, Hindistan ve Tibet hudutlarına doğru stratejik otomobil yolları inşa ettirmişti. Şiho isimindeki yerden petrol çıkarmak için Bakûdan çok sayıda petrol teknisiyenleri ve işçilerini Doğu Türkistana nakletmişti. Altay ve İli vilâyetlerinde Volf ram madeni keşfederek işletmeğe başlamıştı.

Bu arzetmiş olduğum hakikatlar, Rus istilâ ve sümürme hareketlerinden ancak bir kaç misal teşkil eder.

Bu defaki Kızıl istilâ ikinci dünyaya harbinde Almanların Moskovaya doğru ilerleme hareketi hadisesine kadar devam etti. Kremlinin müşkül durumda kalmış olduğundan korkan Doğu Türkistanın hayin valisi, Çiyang Kayşeke itaat arz ederek Ruslara karşı düşmanca cephe aldı. Kremlin de Doğu Türkistandan askerlerini ve adamlarını çekmek mecburiyetinde kaldı. Çiyang Kayşek te bu durumdan faydalanarak Doğu Türkistanı işgal etti 1943.

Doğu Türkistanın bu suretle elinden çıktığından son derece üzülmekte olan Kremlin, 1944 te Çine karşı İli, Tarbagatay ve Altay vilâyetlerinde çıkmış olan ayaklanmayı körüklemek ve silâhla ve adamlarla yardım etmek suretiyle Doğu Türkista-

nı tekrar eline geçirmeğe hareket etti. Kremlin, hakikî imha etmek ve kendi adamlarını başa geçirmek suretiyle bu üç vilâyeti tekrar Rus sömürgesi haline getirmeğe muvaffak oldu 1946.

Çin'de Çiyang Kayng Kayşekin komünistlere yenilmesi ve Doğu Türkistandaki Çin ordusunun harbetmeden teslim olması neticesi olarak bu memleket tamamıyla Rus eline geçmiş oldu.

Nitekim Stalin, Mao Tsi Tung'u Moskovaya çağırarak Doğu Türkistana mahsus olan bir muahedeye imza attırdı. Bu imza merasiminden hemen sonra Doğu Türkistana 25000 mevcutlu bir Rus motorize kolordusu sevk edildi ve bununla da kalmayıp erleri yerlilerden ve subay ve assubayları Ruslardan teşkil edilen ve Beşinci Ordu Gurup ismi verilen bir Rus kuvveti meydana meydana getirildi. Bu iki türlü Rus kuvvetleri, Doğu Türkistanın bütün stratejik mevkiilerini işgal etti. Yine Moskova muahedesini mucibince sözde Çin ve Rusya arasında iki şirket ilân edildi. Bu şirketlerin birisi petrol arama ve işletme öteki de kıymetli ve renkli madenleri arama ve işletme şirketi namını taşımaktadırlar, lâkin hakikatte şirket namına bir şey yoktur. Yüzde yüz Rus müesseseleri halinde çalışmaktadır.

Çok güvendiğimiz habercilerin verdikleri malûmata bakılırsa Rusların Doğu Türkistanda yapmakta buldukları sömürme ve stratejik faaliyetlerinin hülâsası şudur: Onbinlerce Rus adamları Doğu Türkistana

müşavir, mütahassısı ve saire isimler altında gelerek bütün askerî ve sivil işlere el koymuşlardır. Ruslar, kimsenin dikkatini çekmeyen gizli ve emin yerlerde çok sayıda silah fabrikaları kurmaktadırlar ki bu fabrikaların bir kısmı işe girmiş bulunmaktadır. Eski hava alanlarını tâmir etmekten mada bir kaç yerde çok büyük askerî hava alanları inşa etmişlerdir. Eski otomobil yollarından başka Batı Türkistanın Karakol şehrinde başlamış oldukları bir otomobil yolunu Tanrı Dağlarından geçirerek Doğu Türkistan'ın Aksu şehrine ve oradan da Taklamakan çölünü ve Karanlıkdağ silsilesini ortadan keserek Tibetin batısına kadar inşa ettirmişlerdir.

Ruslar, Türkistan - Siberya demiryolunun Sarı Üzek ve Ayagüz istasyonlarından iki demiryol ayırarak Doğu Türkistan'a doğru uzaltmaktadırlar. Bu iki yeni demiryol, Çin denizinin sahilinden batıya doğru uzanan Lunghay demiryoluna ulaşarak ve bu suretle Rusya'nın Uzakdoğu demiryolu ikileşecektir.

Ruslar, Batı Türkistan'ın Oş ve Narın ehirlere Doğu Türkistan'ın Kaşgar vilâyetine doğru daha iki demiryol inasına başlamışlardır. Doğu Türkistan'dan Batı Türkistan'a ve Siberya'ya akan İli ve Kara İrişirmaklarında vapore seferlerine elverişli onarımlar yaptırmışlardır.

Doğu Türkistan'dan kaçabilen bir subayın vermiş olduğu çok mühim ve enteresan malûmatı da aşağıda arz ediyorum:

Doğu Türkistan'a Çin'in her tarafından toplanmış olan asker ve sürgüne sürülen Çin gençlerinden 980.000 kişilik bir insan sürüsü getirilmiştir.

Bu 980.000 Çin genci Rusların yeni silâhlarını kullanmak için terbiye görmektedirler. Bu gençleri Tümen, tabur ve bölüklere ayırarak Rus subaylarının eğitime verilmiş bulunmaktadır. Tuhafı şudur ki bu askerî grupları asker ismiyle adlandırmak yasaktır, bunları "askerî ziraat birlikleri" ismiyle adlandırmaya kesin emir vardır. Evet bu guruplar, görünüşte ziraat işini de yapmaktadırlar ve resmî istastiklere bakılırsa bu gurupların Doğu Türkistan'ın kuzey kısmında 12 milyon Mao (sekiz milyon dönüm) araziye ziraat etmekte ve Güney kısmında da 26 milyon Mao (17.000.000) dönüme yakın) araziye ekip biçmekte olduğu söylenmektedir. Bu askerî gurupların ziraat mahsullerinden buğday ve kuru fasulyeler Rusya'ya gönderilmektedir.

Fakat bu askerî gurupların "askerî ziraat birlikleri" ismiyle adlandırmak ve onları az çok ziraat işlerinde kullanmak bir komünist gözboyama taktiğinden ibaret olup hakikat tamamiyle başkadır. Çünkü bu 980.000 insandan ancak 30.000 i Rusların çıkarmakta oldukları Uranium ve başka madenlerinde çalıştırılmakta olup mütebaki 950.000 i tam mânasiyle askerdir ve bunun tafsilâtını da arz edeyim: Doğu Türkistan'ın güney kısmı (Altışehir ve yahut Tarım havzası) muntakasın-

da yerleştirilen 650.000 kişilik ordu birlikleri, teşkilâtı itibariyle 43 tümen olup 10 tümeni süvari, 10 tümeni piyade, 11 tümeni topçu ve 12 tümeni de münakalat ve teminat tmenleridir. Bunların idare merkezi Kaşgar'da olup başkumandanı sözde Kuo-Çien-Hua isminde bir Çin generali olsa da asıl i gören onun muavini ismiyle çalışan bir Rus generalidir. Kuzey kısmında bulunan üçyüz bin kişilik topluluk ise 20 tümen olup dördü suvari, altısı topçu ve mtebakisi piyade ve saire tmenlere ayrılmaktadır. Bu kuzey ordu birliklerinin merkezi rmç Őhrinin yakınındaki Kızıltuz gölünün boyunda olup başkumandanı komünistlere harpsiz teslim olan eski milliyetçi kumandan General Tao-si-yu olsa da hakikatteki kumandan onun muavini isminde çalışan Bakosoviski isminde bir Rus generalidir.

Bu askerlerin terbiye işlerini deruhte etmiş olan Rus subayları, müşavirler heyeti ismi altında çalışmaktadırlar. Her tmende 20 ile 12 arasında yüksek rütbeli Rus subayı tümen erlerinin eğitim işlerini tanzim ve kontrol etmektedirler, küçük subaylar ise Çindeki kızıl Çin ordularının arasından seğilip getirilen

Rus bendelerinden ibarettir. Bu askerlerin bütün silâhlarını Ruslar temin etmiş bulunmaktadırlar.

İşte bu kadar muazzam bir komünist ordusunun Doğu Türkistan'da yetiştirilmesi elbetteki Doğu Türkistan Türklerinin ayaklanmasını önlemek maksadiyle olduğu mânasına gelemez. Çünkü bu memleketin silâhsız 8.000.000 ahalisini yıldırmak için bir milyon asker çok fazla gelir. Binaenaleyh diyebiliriz ki bu kadar büyük tahşdat ve hazırlıktan güdülmüş olan daha mühim stratejik gayeler vardır. Meselâ makalenin başında belirttiğim gibi Doğu Türkistan'ı komünist genişleme politikasını gerçekleştirmek gayesiyle bir sevkulceyş ss olarak kullanmak için hazırlık görülmekte olduğu mnasını pekâlâ çıkarabiliriz. Bunun içindir ki Doğu Türkistan'a komşu olan devletlerin yanibaşlarında günden güne bykmekte olan bu tehlikeye karşı tedbirli bulunmalarını candan temenni ederim. Türkistan'da bir atalar sözü vardır" Rus'tan dostun bolsa paltun yanında bolsun" (Rus'tan arkadaşın varsa yanı başından baltayı ayırma) derler. Bu atalar sözü, Türkistanlı babalarımızın acı tecrübelerinin bir mahsulüdür.

TÜRKİSTAN ATA SÖZLERİNDEN

ESKİ ELBİSE yağmurda iyidir, kötü akraba da öldükten sonra iyidir.

Uşak ata binerse gezmediği yer kalmaz, cariye sslenirse girmediği ev kalmaz.

Su gider, taş kalır, yosma gider kaç kalır.

Yemin edenden Őikâyetçi isen kan içene raslarsın.

Türk Dil Devrimi, Ulusal Kültürümüzün Arap-Frenk Köleliğinden Kurtuluş Yoludur.

Yazan: Dr. Aın ENGIN

“Ulusal duygu ile dil arasında-ki bağ sağlamdır. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir. Yeter ki bu şuurla işlensin. Ülkesini, ve yüksek geleceğini korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”

ATATÜRK

Kamusalık (Cumhuriyet) çağının en parlak yengilerinden birisi de, büyük Dil devriminin, bilimlerin ve arların koruyucusu olan Büyük Atatürk'ün, bütün gölgeli yerleri aydınlatan eşsiz öksesinin (dehasının) ışıkları altında meydana getirilmiş olmasıdır.

Dil devriminin temel özelliği şudur: Bütün Türklük için tek bir kültür bağı olan öz Türkçeyi yerleştirip, Arapçanın, Acemce ve Frenkçenin törel (marfêvî) köleliğinden kurtulmak... Büyük Türklüğün düşünüş, duyuş ve gidiş yolunun açıklanması demek olan öz Türkçenin zenginliğini ve eskiliğini anlamış olmak çok büyük bir devrimdir. Bu devrim, evrensel bir törel yengile (zaferle) bilim ve uygarlık geçmişbilimimizin yapraklarını şanlandıracaktır.

Büyük Türk Devrimleri, ulusal bilince ermiş yurttaşlara bir takım ödevler vermiştir. Bunlar arasında Dil Devrimleriyle görevlenmek en önemlisi ve en kutlusudur. Çünkü

toplumsal ve ulusal birlik alanında en önemli kültür temeli dildir. Osmanlı kuramları içinde Türklük için en yıkıcısı Osmanlıca idi. Dil, bir Ulusun törel benliğinin ta kendisidir. İşte Bulgarlar bize bir örnek: Kendileri, tarihçe Türk iken, dilleri İslâvcanın uzun süre etkisi altında İslâvlaşmış olduğu için, onlar da Türklükten çıkmışlar, ve bize düşman bile olmuşlardır. Başka bir örneği de Osmanlılarda buluyoruz: Bu Saray ve Medrese topluluğu, dillerini uydurma bir Osmanlıcaya kaptırınca, kenöleri de Türklüklerini unutmuşlar, ve “Etraki büdrak” ve “kaba Türk” gibi sözlerle Türklüğünü aşağılatmak istemişlerdir. Şimdi bile gene Osmanlı düşkünleridir ki, Türklük bilincini (şuurunu) henüz kazanmamışlardır, ve devşirme, dönme, Arap, Arnavut gibi kendimize iyi kaynaştıramadığımız yabancı soydan kalmakta sürüp gitmişlerdir. Demek ki, Dil, öyle bir etkendir ki, onu konuşan ve yazan, o dilin yaratıcısı olan ulusun ulusal benliğine kavuşur, ve onu benimsemiş olur. Ruslar Türkistanda niçin bölge bölge Türk dilleri yaratıyorlar? Amaç apaçıktır.

Bir ulusun kültürü şunlardan örülmüştür: Dil, törbilik (ahlâk), tûre, din, ar, bu kültür öğeleri arasında dil, hiç işkilsiz en başta geliyor. Çün-

kü bir ulus toplumunun anlaşma aracı, onun üyelerini birleştiren en etkili bağ ancak dildir. Bütün öteki kültür öğeleri, törbilik, türe, din, ve ar yalnız dilden ulusallık alırlar; ulusal dil olmazsa ötekiler de ulusallıklarını bulamazlar. Tıpkı, büyük Türk devrimine gelinceye değin yaşayan Osmanlılıkta olduğu gibi, Osmanlıca denilen uydurma dil yaşadığı sürece, hem dilimiz, hem de öteki kültür öğeleri ulusallığını kazanmamış, ulusal benlik te kendi kendini gerçekleştirememiştir.

Onun için, "Dil vicdanı" terimi çok doğru ve yerinde olarak kullanılmıştır. Ancak bu bulunç (Vicdan), öteki törbilik, türe, din ve ar bulunçlarından çok daha üstün ve onların toplayıcı ve bağlayıcısı olanıdır. Bu bakımdan, dil buluncu, açıkçası, Türk çeleşmek duygu ve sevgisi olmadıkça, öteki ulusal kültür öğelerine ilişkin olan bulunçlar, ulusal anlamile, hiç bir süre gerçekleşemez. İşte, Osmanlılık çağı, acunseverlik (Kozmopolitlik) olmak bakımından, geçmiş bilimimizin en kirli bir örneği değildir?

Büyük ulusalcı usbiliker (filozof) Fichte'nin ileri sürdüğü düşüncelerde, bu ulusal benliğin gerçekleşmesi konusunda, ulusal dilin ne erişte önemli bir ödevi olduğunu açıkça belirtmektedir. Buna göre, her şeyin iki varlığı vardır: Biri görünen (fenomenel) varlık, öteki görünmeyen (numenel) varlıktır. Biz Ademoğulları bu ikinci varlığı - ki, burada, gerek kendi benliğimizin, gerekse ulusal benliğin ikinci gizemli varlıkları da bulunuyor - kendi kafamız ve bilim-

sel anlayışımızla anlayamayız. Bu ikinci büyük ve gizemli varlık, ancak bulunç (vicdan) ile sezilebiliyor, ve usun, anlığın üstünde bir törbilik, bir ulusallık kaynağı oluyor. Oradan bize ancak uymak zorunda olduğunuz buyruklar verilir.

İşte "Dil Buluncu" bu büyük gizemli ana kaynaktan fıskıran en büyük bulunçtur, ve bu olmadıkça hiç bir ulusal bulunca ermek elden gelmez. Ulusallaşmanın en birinci temeli: ve aracı, ilkönce "Dilde ulusallaşmaktır." Açıkçası, bütün ulusun konuştuğu öz dili, yazı dili yapmak, ve bu uğurda eski ağızlardan söz almak, veya dil kurallarına göre yeni sözler türetmektir. Bizim için Lâtince ve Grekçe terimlere baş vurmamak, Osmanlıcaya ve Arapçaya başvurmak gibi tehlikeli, ve ulusal benliği içten kundaklayıcıdır. İngilizce, Fransızca, kendine yetmediği için Lâtinceye el avuç açmıştır. Bizim dilimiz ise öylesine zengin bir söz ve kural hazinesidir ki, başka hiç bir yabancı dile el avuç açmak zorunluğumuz yoktur. Terimler Türkçe olmakla, ulusal varlığımız ve benliğimiz de o erişte yükselmiş ve gerçekleşmiş olur. Böylece "Dil buluncu" en yüksek gelişimini Türkler arasında sağlamış ve öteki kültür öğelerini de o erişte bütün başka uluslarinkinden üstün kılmış olur. Atatürkün buyurdıkları gibi "Ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık hızının üstüne çıkaracağız" sözü yerine getirilmiş olur.

Atatürkün bizlere buyurduğu erek ve ülkü, ancak bu "Dil buluncu" ile ve Fichte'nin dediği "Numinal" varlık (Türkleşme) yoluyla gerçekleştirilir.

ecektir. Öz dile sarılmak her aydın Türkün birinci ve en yüksek ödevi-
dir.

Anayasa dilini yeniden, ve bu sefer daha da ayıklanmış olarak öz dilimize çevirmek ilk işimiz olmalıdır. Medreselerde uydurulan bu Osmanlıca Anadolu toplumu ve büyük 60.000.000 luk Türklük, hiç anlamaz, ve ona "beylik sözler" deyip geçer. Acaba Osmanlıca kışkırtıcılığı (propagandası) yapanlar, nasıl da o dile "yaşayan Türkçe" deyebilirler? Dil devriminin amacı, Osmanlıca yerine Türkçeyi koymak, ve böylece kültürümüzü Arap, frenk köleliğinden kurtarıp kendi öz benliğine kavuştur-
maktır. Atatürkün buyurdıkları gibi, bu, bizim için "İkinci ve daha önemli bir Dumlupınar savaşını kazanma olmuştur."

Dilde yapılan bu büyük devrimin önemini gene anlamayan, ve dil üzerindeki çalışmalarını baltalayan bir takım eli kalem tutanların bulunması çok acıdır. Çünkü Türkçe demek, Türk demektir; Türk topraklarında Türkçeye karşı bir Arapçılık yapmak, Türklüğe karşı davranışta bulunmak demektir. Onun için, Türk buluncu taşıyanlara, bu gidiş çok acı gelmektedir. Dil güdümünün ulus varlığında önemi ne denli büyük ise, onun üzerinde durmak, ve onu özleştirme yolunda çalışmak ödevi de, o erişte her eli kalem tutan Türke düşmüyor mu?

Gönlünde ve kafasında ulusal benlik duygusunu taşıyan hiçbir Türk yoktur ki, kendi dilinin yabancılıktan kurtarılması, düzenlenmesi, ve ulusal bir dil olarak ortaya çıkması işi-

ne önem vermemiş olsun. Ne erişte Osmanlıcaya alışkanlık olursa olsun. Türklük uyanışı, bunu buyuruyor. Ama, azınlıklar bu uyanışa düşmandırlar.

Yüreğinde tükenmez Türklük sevgisi taşıyan her kendini bilen öz Türkün, artık bu önemi anlıyarak ve duyarak, yazısında, azınlıkların ters kışkırtmalarına bakmadan, Osmanlıca yancılığı yapmaması, ona "yaşayan dil" dememesi, ve dil devrimine canla başla yardım etmesi baş ödevi-
dir. "Yaşayan Dil", ölümlerin veya ölüme yaklaşanların Osmanlıcası değil, çocuklarımızın Türkçesidir. 60,000,000 luk Türklük Atatürkçe dil çevresinde birleşecektir. Türk demek Türkçe demektir.

"Ülkesini ve yüksek geleceğini korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır."

ATATÜRK

BİRLİK OLUN

Türkistanım Türkün Anayurdudur,
Özbek, Kazak, Türkmen, Uygur kurdular,
Bozkurtları birlik iken şendi o!
Bozkurtları birliklerin bozdular.
Düşman sözün dinleپ bugün yozdular.
Kaşgar ile Hokant birken şendi o!
Birken bütün Türkistan'da uruklar,
Cennet gibi yeşil idi kuruklar,
Tarım ile Amo birken şendi o!
Mutlu diyor: Birlik olun, bunda güç.
Düşman sözün dinlemeyin, çünkü güç.
Birlik iken ocağınız şendi o!

MUTLU

Türk Dünyası ve Aydınlarla Düşün Borç

Avukat Müstecib Ülküsal

Türklük, evveli bilinmeyen bir tarihle başlar. Türkün ilk yurdu Asya'dır. Altay, Tiyanşan ve Himalaya dağlarının arasındaki geniş, bereketli, sulak ovalardır. Türkler buralarda vahşet devrinden hayvanları ve bilhassa atları ehlileştirme, toprakları işleme, demirden ve tunçtan silâhlar yapma ve daha sonra köyler ve kasabalar kurma, yâni medenileşme devirlerine geçtiler. Buralarda çoğaldılar, kuvvetlendiler ve iyi ve rahat bir hayat seviyesine eriştiler.

Zamanla yurtlarında husule gelen tabiat ve iklim değişiklikleri neticesinde yeşil ovalar sararıp çöl haline gelmeye, akan nehirler ve dere-ler kuruyup uçurum olmaya başladı. Barış ve bolluk içinde yaşayan Türkler de Güneye, Batıya ve Güney doğuya akınlar yapmak ve göç etmek zorunda kaldılar. Çinde İmparator sülâlesi bıraktılar; Hindistan'da büyük bir devlet kurdular; Batıya birçok akınlar yaparak memleketler ve kıt'alar zaptettiler. Fransa'da, İtalya'da, İsviçre'de ve hatta İsveç'te bugün bile rastlanan izler bıraktılar.

Türkler zamanlarının en büyük, harikülâde stratejik yaya ve at yürüyüşlerini yaparak milletlerin askerî tarihlerine misaller kaydettiler. Orduların ve devletlerin sevk ve idaresinde örnek oldular; ölmez kahramanlar, kumandanlar yetiştirdiler; ebediyete geçirdiler...

Bütün bu olaylar, Türk ırkının ve milletin ne büyük bir yenme ve yayılma kudretine sahip olduğunu göstermektedir.

Dünyanın bu kadar geniş ülkelerini istilâ etmiş olan bu büyük ve kuvvetli milletin bugünkü durumu nedir. Bütün bu fütuhattan insan ve toprak olarak ellerinde ne vardır.

Bu iki sorunun cevabı ciltler dolduracak kadar uzundur. Fakat biz, kısaca ve toplu bir şekilde bunu cevaplandırmaya ve bundan bir netice ve şiar çıkarmaya çalışacağız:

Türklerin büyük kısmı hâlen de Asya kıt'asında yaşamaktadırlar. Bütün Dünya'daki sayıları 65 milyon kadardır. İşgal ettikleri tarihî memleketlerinin genişliği 10 milyon K. metre kareye yakındır.

Vaktiyle oklar halinde uzandıkları Avrupa'nın Batısında, Güney'inde ve Kuzey'inde artık yoktur. Yalnız bu kıt'anın ortasında Türk ırkına mensup (Hungar) Macar isminde küçük bir millet yaşıyor. Bu millet artık ne dil, ne inan, ne de gâye bakımından Türklük ile müşterek bir varlığa bağlı değildir. Batı'nın dini ve medniyeti içinde eriyerek hiris tiyanlaşmış, Türklüğe ait her şeyi kaybetmiş, asırlarca Osmanlı Türkleri ile kanlı savaşlar yapmış. Buna rağmen Türklere karşı yine bir ırki sempatisi yok değil...

Avrupa'nın Kuzey - doğusunda, Ruslarla yan - yana, fakat insan ab-

lâkının en yüksek mertebelerine ulaşmış, Türklüğün mertlik ve kahramanlık vasıflarından hiç bir şey kaybetmemiş, sayıca az ve fakat kudretçe üstün bir halk yaşıyor: Fin milleti. Bunlar da Macarlar gibi, bütün bağlarını kesmişler...

Türk ırkından gelen bu iki millet, çalışkanlığı, medenileşmesi ve millî şuurlarını kuvvetlendirmeleri sayesinde, muayyen bir hudut içinde kurdukları yurtlarını işlemişler zenginleştirmişlerdir. Millî ve siyasî varlıklarıyla müstakil yurtlarında arzu ettikleri gibi yaşamak hakkını kazanmışlardır. Finlerde Türklere karşı sempati beslemektedirler.

Asya'nın ortasında ve Avrupa'nın doğusunda bugünkü Sovyet Rusya'da ve Komünist Çin'de yaşayan 40 milyon Türk, büyük Türk İmparatorluklarının ve Hanlıklarının bakireleridir. Asırlarca müstakil ülkeleinde hür ve mesût yaşamış olan bu Türkler bugün komünist rejiminin zulüm, işkence ve imha siyaseti altında inlemekte, millî, dinî ve kültürel hak ve hürriyetlerinden istifade edememektedirler. İnsanlık tarihinde bir benzeri olmayan bu rejimin baskısı daha uzun zaman devam edecek ve diğer medenî, hak hürriyet taraftarı milletler ve devletler bu rejime karşı toptan harekete geçmeyecek olurlarsa, bu kardeşlerimizin varlıkları çok sarsılacak ve istikballeri karanlıklaşacaktır.

Balkanlardaki Türklerin durumları Rusya'da ve Çin'dekilerinki kadar kötü değilse de zamanla ve rejimin daha ziyade kuvvetlenmesiyle

bunların da çok feci vaziyetlere düşeceklerine şüphe edilemez.

Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta bulunan Türklerin son zamanlarda fazla tazyik ve tedhişe uğradıkları ve bu halin Türkiye Türklerinde heyecan ve endişe uyandırdığı ve ilerisi için karanlık günler ve ihtimaller gizlediği saklanamaz.

Bugünkü Türk Dünyası'nı teşkil eden ve asla küçümsenmeyecek bir yekûn tutan ve 10 milyon Km. 2 toprak işgal eden Türklerden Cumhuriyet Türkiyesi'nde yaşayan 25 milyon hür ve müstakildir. Bugünkü Türklüğü siyasî, içtimai ve medenî bakımlardan temsil edenler bunlardır. Dünyaya üzerindeki coğrafi mevkii, tarihi şöhreti, askerî kudreti ve inkilâp sahındaki hamleleriyle büyük bir varlık sayılan Türkiye Devleti, Türk Dünyasındaki bu şerefli mümessillik ve önderliğini mederiyet yolunda ilerledikçe daha emin ve kudretli bir şekilde devam ettirecek ve Türklüğün ölmezliğini sağlayacaktır.

Bugün Türklerin şu üç temel prensibi unutmamaları lâzımdır:

1 — Kendi yurtlarında hür ve müstakil yaşayan Türkiye Türklerini kuvvet ve kudretin, medeniyetin, refah ve saadetin en yüksek derecelerine çıkarmak için çalışmak;

2 — Esir Türkleri yok olmaktan kurtararak hürriyet ve istiklâllerine kavuşturmak için gayret ve himmet sarfetmek;

3 — Bu gâyelerin gerçekleşmesi yolunda bütün kuvvetleri birleştirmek ve anlaşmazlıklara son vermek.

Bu gâveler uğrunda sebatla, cesaretle, sistemle çalışmak ve hiç bir

fedakârlıktan çekinmemek lâzımdır. Yoksa Dünyanın bugünkü muazzam ideoloji cereyanları, iktisadî ve sıyasî savaşları, istikbal için hazırlanan plânları karşısında yavaş yavaş geri lemeye, ezilmeye ve nihayet erimeye mahkûm oluruz.

Muhterem ve kıymetli Doğu - Türkistan lideri Mehmet Emin Buğra beyin çıkarmakta olduğu "Türkistan Sesi" dergisinin baş yazısında: Kurtuluş yolunda gayret sarfeden

kardeş Türk ülkelerini ilmi ve kültürel bakımdan tanıtmak gâyesi de güttüğünü müjdelemesi ve bunu ulvî bir vazife bilmesi, Kırmızı büyük Türkçü Gaspıralı İsmail beyin: "Dilde, Fikirde, İşde Birlik" şiarının tahakkuku yolundaki müşterek çalışmaların devamına hizmet ve aynı zamanda Türk aydınlarını işbirliğine ve kutsal savaşa dâvettir. Bu çağırışa ve işe katılmak Türk münevverleri için de ulvî bir borçtur.

TÜRKİSTAN EDEBİYATINDAN

(500 YIL ÖNCE)

NEVAYİDEN

(Acaba! bugünkü bolşevik zulüm ve ahlaksızlığı o zaman duyulmuş muydu?)

Aslı:

Közleridin uyku çu mâzul olup
Her biri bir zulmğa meşgul olup
Açıban elge sitem ebvabını
Kılğalı peyda tareb esbabı
Boldı çu esbab müheyya yena
Kirdi tareb bezmiğe gavga yena
Yok ki zamane şehi bu şivelik
Öz Horı halige uiuğ ta kiçik
Her küni bu sanat ile küngeçe
Her kiçe bu sanat ile küngeçe
Niçe bu bihudluğ ile yıl'u ay!
Vay eğer kelmeseng özünge vay
Zulmungu terk iyle vü dad eyleğil
Merğ künidin dağı yad eyleğil
Zulmung erür kündüz'ü fıskıng kiçe
Zulm ile fıskıng neçe bolğay niçe?

Çevirmesi:

Onun gözlerinden uyku uzaşlaşmıştır
Çünkü herbiri bir türlü zulümle meşguldür.

Halk'a zulmün kapılarını açıyor
kendisine eğlenceler elde etmek için.
Eğlenceler de hazırlandı,
fakat eğlence meclisine kavga girdi.
Yalnız günün hükümdarı bu huyda
olmayıp büyüğünden küçüğüne değin
kendi hallarına göre böyledir.
Her günü, geceye kadar bu sanatla
geçiyor
Her gece, sabaha kadar bu kötülükle
geçiyor
Ne zamana kadar yıllar ve aylar bu
gibi kendini bilmezlikle geçer!
Eğer kendine gelmezsen vay senin
haline vay
Zulmü bırak ve insafa gel
Ölüm gününü de hatırla
Gündüz, senin zulmün ve gece, senin
fıskın demek oluyor.
Senin zulüm ve fıskın ne zamana ka-
dar sürer ne zamana kadar?

Türkistan Millî Hareketlerinden Bir Parça

ÖNSÖZ

1870 tenberi Çar Rusyasının istibdat ve tethiş ile dolu istilâsı altında kalmış olan Batı Türkistan Türkleri, 1917 bolşevik ihtilâlini kurtuluşları için fırsat bilerek hürriyet bayraklarını yükseltmişlerdi. Çarlık emperyalizminin yalnız rengini değiştirmiş olan kızıl Rus emperyalizmi, Türkistan Türklerini tekrar esarete sokmak için Çarlık devrindeki tethişleri yüzlerce defa aşan saldırganlık ve tethiş ile Türkistanı istilâyâ girişince Türkistan Türkleri 1917 den 1925 yılına kadar süren kahramanca yaptıkları müdafaa destanlarını mukaddes vatanlarının toprağınca miz kanlarıyla yazmışlardı.

İşte bu çetin millî hareketler sırasında Fergane kesiminde yıllarca savaşarak dünyaya ün salan kahramanların başında iki kardeş vardı; ŞİR MEHMET BEY ve NUR MEHMET BEY, bu kahraman kardeşler, millî cihatlarını son imkânlarına kadar devam ettirmişler ve imkân kalmadığı zaman tekrar mukaddes mücadeleye dönmek niyetile Afganistana iltica etmişlerdi. Bundan iki yıl evvel Türkiyeye gelerek Adana'ya yerleşmiş bulunmaktadırlar. Şir Mehmet Bey, bu millî mücadeleye ait hatıratını kaleme almış ve Türkistan Sesine daha bir kahramanlık sesini ilâve etmek lütfunda bulunduğu için kendisine teşekkür ederiz. Bu hatırat üslubunun sadeliği ve mübalağa ve öğünmeden büsbütün uzak olup vaka-

ları anlatmaktaki samimiliği bakımından son derece istifadelidir. Bu cihetle okuyucularımızın bu hatıratı okumakla Türkistan millî mücadelelerinin asıl mahiyeti hakkında pürüzsüz bir bilgiye sahip olabileceklerini umuyoruz.

HATIRATIN METNİ

1917 de Ruslara karşı harekete geçmek nasıl başladı? Şu kadarını hatırlıyorum ki vatanın her tarafında ayaklanma hazırlıkları hissediliyordu. Bizim oturduğumuz yer, Merginan şehrinden uzakta bulunan Gerve köyü idi. Doğduğumuz ve büyüdüğümüz yer orasıydı. Bu ayaklanma hâdiseleri beni çok ilâkadar ediyordu, huzurum ve rahatım hiç kalmamıştı. Düşüne düşünce köyümüzden 20 kilometre mesafede bulunan Ger Baba türbesinde bir mevlüt okutmak vesilesiyle arkadaşlarımla toplanmağa karar verdim. Toplantımız çok muvaffakiyetli oldu. Saatlarca süren müzakerelerden sonra harekete geçmek kararı verildi. Genç ve ihtiyar olmak üzere 100 tane vatandaş bana katıldı. Muharebe için yeter derecede silâh temin ettik. İlk hamlemiz şöyle oldu:

1917 yılının sona ermesi ve 1918 in yaklaşması sırasıydı. Eylül ayının biriydi, köyümüzden 12 kilometre uzakta bulunan Ekberâbat bucağına doğru yürüdük. Orada bulunan kooperatifin muhafazası için Ruslar tarafından bırakılan 25 kişilik bir müfrezeyi imha ettik. 25 tane silâh elimize geçmiş ol-

du. Kooperatifteki erzaktan kendimiz için zarurî olan kısmını aldık ve kalanını halka dağıttık. Bu iş biter bitmez Kova kasabası ile Ekberâbat arasındaki istasyonu basarak orada bulunan 25 kişilik Rus müfrezesinin silâhını aldık. Böylece daha 25 tane silâh elde etmiş olduk. Bununla o günkü vazifemiz sona erdiğinden istirahat için geriye çekildik. O gece hava yağmurlu idi. Ben 50 kişiyi yanıma alarak Ger Baba türbesinde kaldım, diğer arkadaşlar ise köye dönmüşlerdi. Türbede müsait yer bulunmadığından atlarımızı arkadaşlarla köye göndermiştik.

Sabahleyin güneş doğarken, düşman büyük bir kuvvetle üzerimize saldırdı. Düşmanın süvarileri önde ve piyadeleri arkada olduğu halde ilerliyordu. Gelen kuvvet oldukça büyüktü. Biz mezarlıktaki kabırların arkalarında ve çukurlarda gizlenerek mevzi almıştık. Düşman gurur ve kendisine güvenle üzerimize geliyordu, bizde sabırla bekliyorduk. Düşman tam ateş hattımıza girerken biz şiddetli bir baraj ateşi açtık. Attığımız kurşunlar zayi olmadan isabet etmişti o kadar ki ilk dakikada düşman neye uğradığını anlamadan şaşkın hale geldi. Demek teşebbüs fırsatı ilk dakikada bizim elimize geçmişti. Düşman artık panike uğrayarak kaçmağa başladı. Tâkip fırsatını da elden kaçırmadan düşmanın arkasına takıldık. Bu savaş sadece 50 kişiyle yapılmıştı. Çünkü savaş öyle âni ve otomatik bir şekilde olmuştu ki hattâ arkadaşların çoğu savaşa katılmak fırsatını bile bulamadı. Düşmanı tam 10 kilometreye kadar tâkibettikten sonra vazgeçtik. Geriye dönerek düşmanın bıraktığı malzeme ve eşyayı toplamağa ko-

yulduk. Bizim topladığımız 100 tane at ve 100 küsur tane silâhtan başka ahali tarafından toplanan atların sayısı 30 dan fazlaydı. Bu savaş böylece sona erdi.

Tahminime göre Eylülün 21 i idi istirahatımızı kâfi görerek harekete geçtik ve Merginan şehrine doğru yürüyüşe başladık. Şehrin dışında bulunan Mâruf Kışlak adındaki yerde bulunan fabrikada 100 kişilik bir kızıl müfrezesi vardı. Fabrikaya yaklaştıktan sonra hayvanlardan inerek fabrikanın pencerelerinden içeriye girmeğe muvaffak olduk. Bizim hareketimizi ancak bu sırada haber alan kızılar, bize karşı makineli tüfek ateşi açtı. Bunun neticesi olarak 5 şehit ve 3 yaralı olmak üzere sekiz kişimizi zayıat verdik. Düşmana ikinci ateşi açmağa fırsat bırakmadan çevirdik ve hemen teslim oldular. Düşmanın silâhlarını aldık ve kendilerini serbest bıraktık ve gittiler. Fabrikadan elimize büyük miktarda erzak mal geçti. Halk son derece aç ve seydi. Erzakı halka dağıtmaya karar verdik ve bir kısmını bıraktığımız müfrezeye fazla silâhlarla beraber Ger Baba türbesine nakletti ve fabrikadan ganimet aldığımız pamuk balyalarını da oraya çekerek muntazam bir müdafâ istihkâmı vücuda getirdik. Fabrikadan aldığımız yiyecek maddeleri tam üç ay halkın ihtiyacını karşıladı.

Bir müddet dinlendikten sonra tekrar harekete geçmek zamanı gelmişti. Bizden 20 kilometre uzakta olan Kova kasabasının istasyonunda kuvvetli bir Rus garnizonu vardı ve onu tasfiye etmek bizim için zarurî idi. Evvelâ etraftaki öncü müfrezeleri temizledikten sonra istasyonun yanında bulunan bir

fabrika binasına yerleşmiş olan asıl kuvvete karşı hücumla geçtik. Buranın çok sağlam bir şekilde tahkim edilmiş olduğundan zabtı kolay olmadı. Hücumumuzun ilk safhasında değerli arkadaşımız Molla Folad başta olmak üzere yedi şehit ve üç yaralı verdik ve bu sebeple bu hücumdan vazgeçmeğe ve basmış olan şiddetli kış yüzünden 3 ay süren bir duraklamaya mecbur kaldık. Kış bitmek bilmiyordu, fakat sabrımız tükenmişti.

1918 Şubatın son günleriydi, bizden 24 kilometre uzakta bulunan Şehrihan şehrine doğru harekete geçtik, karanlık basarken şehre yaklaştık. Kış o kadar şiddetliydi ki atların üzerinde oturamıyorduk. Atlarımızı şehrin kenarında bırakarak şehrin ortasından ilerliyerek şehrin öbür ucunda olan İpek Pazarı mahallesine vardık. Orası nehrin kenarında olup nehrin üzerinde bir köprü vardı. Asıl hedefimiz olan yer de o köprünün öbür tarafındaydı ve sağlam surette tahkim edilmişti. Bundan ötürü köprüyü geçmek de bir mesele idi. Kıtamızda bulunan en cesurlukla tanıyan Koş Murad ve Emin Pehlivan adındaki şahıslarla beraber köprüye doğru ilerledik ve müstahkem mevkiye girerek kapıya yanaştık. Rus askerleri cayır cayır yanmakta olan sobaların çevresinde rahat rahat yatıyorlardı. Bu durumu görünce gayretimiz çoştı ve içeriye yavaşca atlayıp duvarlarda asılı duran silâhları toplamağa ve dışarıya çıkarmağa başladık ve içeride artık silâh namına hiç bir şey bırakmadık. Ta bu iş bitinceye kadar düşman hiç bir şey duymamıştı. Silâhları aldıktan sonra şaşırıp kalan düşman bir silâh bile patlatmağa hacet kalmadan teslim

oldu. Düşman bölüğünün kumandanı Türe Pehlivan adında birisiydi. Bu adam, maiyetindeki yüz kişilik kuvvetini orada bırakarak kendisi evine gitmişti. Bizim vatandaşımız olduğu halde Rus hizmetinde bulunan bu Türe Pehlivanı elimize geçirmek için hemen onun yakında olan evine doğru yürüdük. Onun evine yaklaştığımız bir yerde o, elinde tabancası olduğu halde karşıdan çıkıp geliyordu ve bizi görür görmez kaçmağa başladı. Elimdeki silâhtan onun üzerine ateş açtım ve omuzundan isabet alarak yere düştü. kendisini yaralı olarak yakaladık. Türe Pehlivanın evine kardeşim Nur Mehmet beyi bir kaç kişile beraber bırakarak derhal istasyon civarında bir kervansarayda bulunan 100 kişilik Rus garnizonunun üzerine yürüdük. Kervan sarayın kapısının önünde iki nöbetçi vardı. Bunlar büyük bir ateş yakmışlar, tüfeklerini duvara dayamış ve uykuya dalmışlardı. Derhal bu nöbetçilerin icabına baktıktan sonra içeriye girdik. Durum evvelkinin aynı idi ve herkes uyuyordu. Silâhlarını toplayıp pencerelerden dışarıya fırlattık ve arkadaki askerimiz de yetişti ve düşman kuvvetini silâh kullanmaya ihtiyaç kalmadan teslim aldık. Güneş doğarken bize karşı bir düşman kuvveti geldi, fakat bizim şiddetli ateşimize dayanamıyarak geri çekildi. Bu savaş böylece sona ermiş oldu. Rusların halktan müsadere etmiş oldukları mallar burada depo edilmiş ve halk da aç ve perişan idi, bu malları sahiplerine iade ettik ve üç gün sonra orada bir miktar muhafız bırakarak köyümüze döndük.

(Sonu var)

KUTLUK TÜRKÂN

II

M. E. BUĞRA

Bilge: Ben bundan kaygırmam, bununka sizi alıkoymam, ama Hakan sizi Kuçaya gitmeğe bırakmaz, çünkü sizin canınızı tehlikeye atamaz.

Kutluk: Babam beni niçin alıkoyar, yolda bana ne tehlikesi var?

Bilge: Arada var kırk günlük kumluk, grada ne ot ne su ^{var} yok, yol çok uzak, her yerde düşmanlar kurmuşlar tuzak. Altay yolunda Karluklar sizi yakalar, Barköl (1) yolunda Besmillerden tehlike var, Kumul (2) yolunda, Kuculular (3) sizi öldürür. Tarım (4) yolunda Sartkar (5) sizi ele geçirir.

Kutluk: Bunun çaresine bakırım, babama arz edip çok askerle beraber giderim.

Bu esnada dışarıdan ayak sesleri gelir. Yuluğ Hakan bir kaç vezirle beraber girer, yüzünden çok kızmış olduğu belli, Hazineciye bakar, onun bağlı olduğunu görünce suçsuz olduğunu anlar, derhal kendini tutarak ve hiç bir şey sezmemiş gibi davranarak Kutluğa bakar. *döner*.

Hakan: Sevgili oğlum bir şey beğendin mi? hatıra olarak bir şey aldın mı?

Kutluk: (saygıyla eğilir) hatıra olarak bir mendil seçtim, varlığınıza güvenerek onu aldım.

Hakan: (gülümser) hepsi senindir oğlum, hani ben bir göreyim.

Kutluk, istemiyerek çaresiz mendili Hakama uzatır,

Hakan: (mendili alarak) vah vah! benim nazik tabiatlı oğlum! ne iyi bir ha-

tırayı almışsın, babanın en yakın dostunun hatırasını seçmişsin, bunu bana Kün Han yollamış, ebedi dostluğumuzun hatırası olarak saklamamı istemiş, sevgili oğlum sen başka bir şey al, bunu ben saklayım, senin bunu kaybetmenle dostumun önünde utanıp kalmayım. Hakan, mendili cebine koyar ve hoşça kal oğlum der ve çıkar.

Kutluk: (türkü ve çalgı)

Ah! beni aldatı, halime bakmadı,
Ah kaldım dert ile hemdert yok
ah yardım bir nişan elimde yok
Ben babamdan çok ümitliydim fakat
anladım ondan bile ümid yok
Yol yaman hem yarımın yurdu uzak
yoluma kurmuş yavuz düşman tuzak
korkmuyordum düşmanımdan hiç za-
man
tutmasa Hakan beni gözden irak
Beni yaktı aşk, takat kalmadı
Tende sabr'ü canda rahat kalmadı
Acımaz kimse bu Kutluk halına
Sevgili Hakan da bir göz atmadı.

- 1) Barköl : Doğu Türkistanda Moğolistan hududuna yakın bir şehir.
- 2) Kumul : Çin hududuna yakın bir şehir.
- 3) Kucu : Bugünkü Turfan bölgesinin eski adı.
- 4) Tarım : Bugünkü Lop bölgesinin eski adı.
- 5) Sart : Eski bir Türk oymağıdır, bunlardan Çin tarihlerinde «Şata» adıyla bahsedilir.

İKİNCİ PERDE

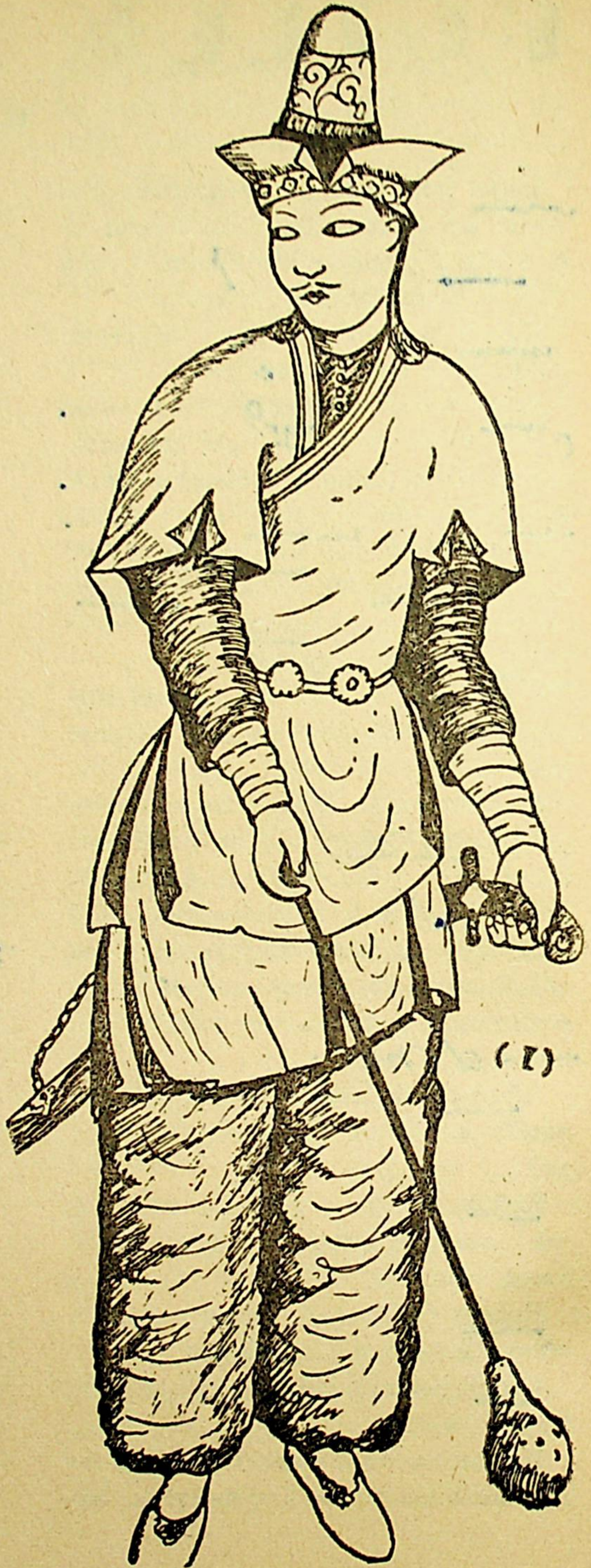
Yuluğ Hakanın sarayı, en yukarıda üç tane süslü koltuk, ortada Yuluğ Hakan (1) sağda Umay Hatun ve solda Kutluk Tekin oturuyorlar, önlerindeki sehpaların üzerinde kımız ve meyvalar Salonun iki tarafındaki koltuklarda Hakanın vezirleri yeralmış bulunuyorlar, salonun kapı tarafında dokuz (2) yaver ayakta durmaktalar, ve ellerinde de dokuz (3) tane Uygur bayrağı (gök mavisi zemin üzerinde beyaz kurd resimli) dalgalanmaktadır. Kutluk Tekinin yüzü sararmış, gözleri kızarmış, hasta gibi bir hali var.

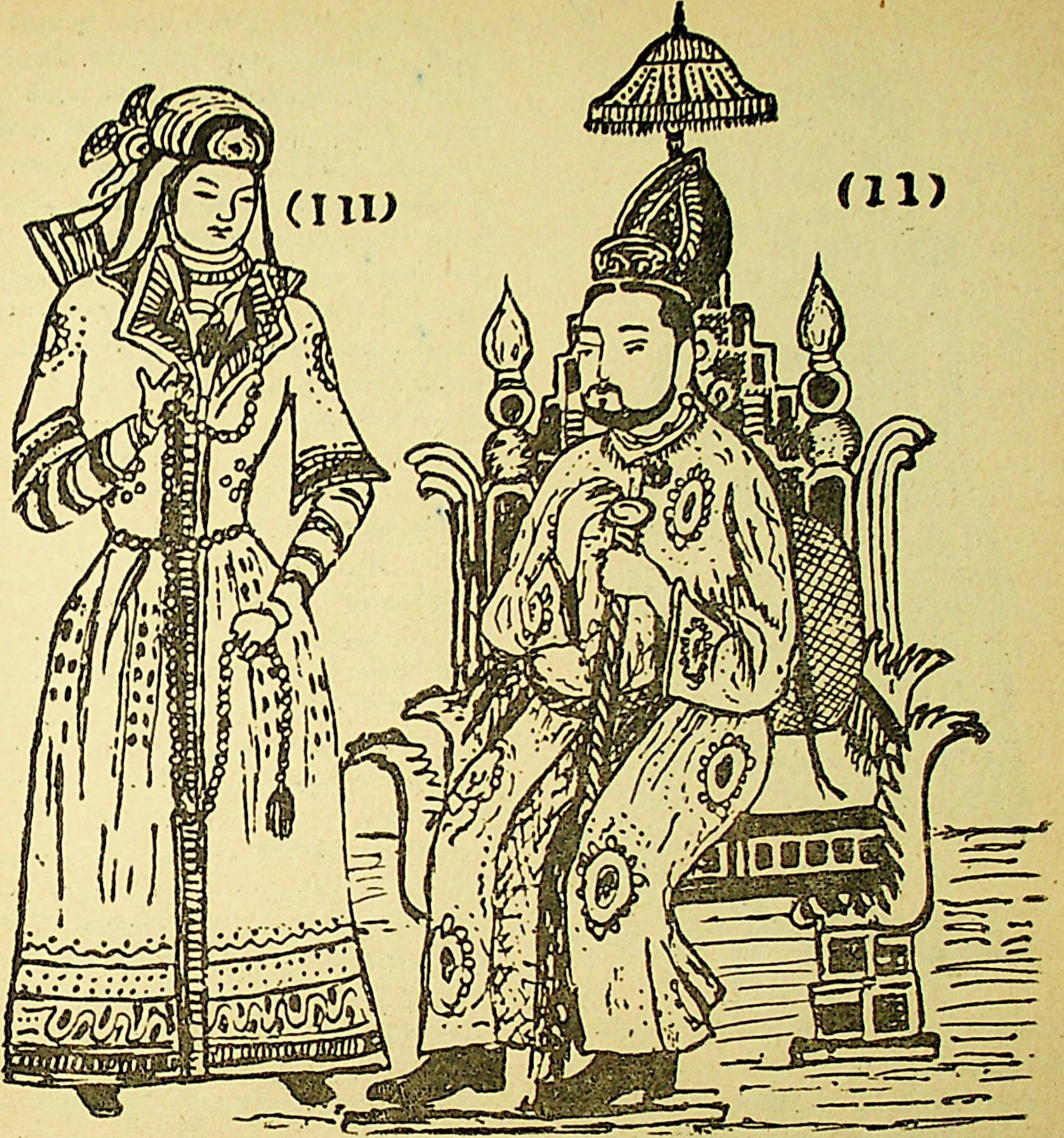
Hakan: (Kutluk Tekinin elini tutar) Sevgili oğlum sana ne oldu? başına ne gibi dert geldi? güzel yüzün solmuş, gözlerin göya kan ile dolmuş, derdini söyle ben çaresini bulayım, her ihtiyacını karşılamaya çalışayım.

Kutluk: (başını önüne eğerek) Ulu Hakanım iltifat sizden, kulluk bizden.

Hakan: Uygur elinde sayısız bahşılar (1) ve utacılar (2) var, onlar senin derdinin ilâcını bulurlar, ama önceden

- 1) Kıyafetler için I, II, III, IV ncü resimlere bakınız.
- 2) Eski Türklerce dokuz adet uğurlu idl, bu sebeple her takımın dokuz tane olmasına dikkat edilirdi.
- 3) Hakanların yanında 9 tane bayrak taşınır ve «Dokuz Tuğluk Han» ünvanına halz bulunuyorlardı. Hakandan aşağı olan hükümdarlar ve devlet adamlarının bayrakları rütbelerine göre daha az olur idl.
- 1) Bahşı eski Türkçede operatör demektir.
- 2) Otacı eski Türkçede tabip demektir

h Hastalığını bana söylemen gerekir, ondan sonra tedavi işine girilir.

Kutluk: (kıp kırmızı kesilir ve başını önüne eğer) Ulu babam! benim bahşım ve otacım sizsiniz, bana acırsanız tedaviyi kendiniz yaparsınız.

Hakan: Çok iyi, önce derdini söyle, sonra benden tedavi iste.

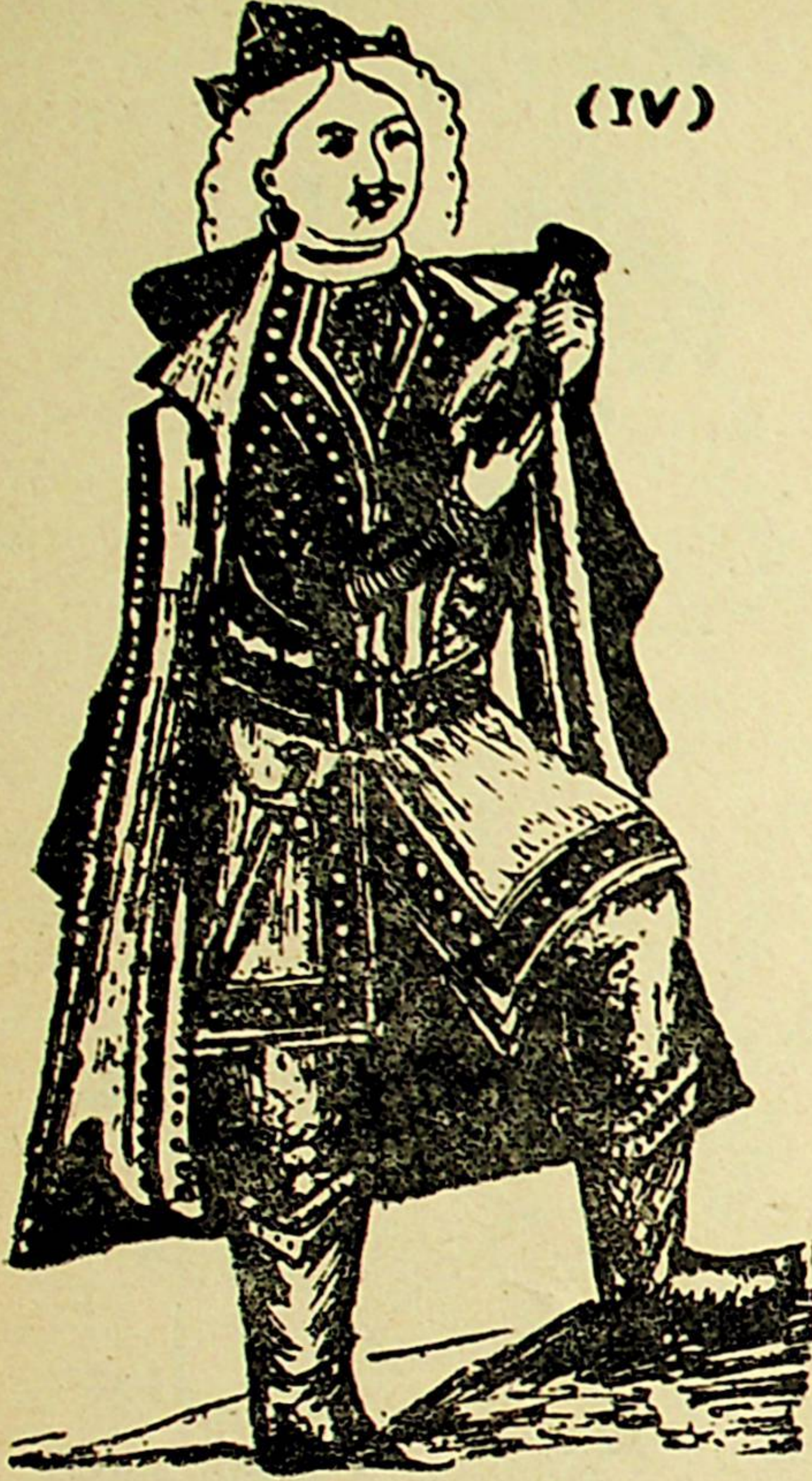
Kutluk: derdimi siz pek iyi bilirsiniz,

isterseniz bir emirle çaresini yaparsınız.

Hakan: ben senden varımı yoğunu esirgermiyim? derdini bilirim göz yumup durabilir miyim? sen benim yüreğimin can damarısın, ecdadımın bir tek varisisin.

Kutluk: Derdimi çoktan bildiniz, ama ilâcımı kendiniz elimden aldınız.

Hakan: (kahkayla güler) Derdin bu

kadar ozmıydı? ilâcın şu ufacık bezmiydi? (mendili çıkarıp Kutluğa verir)

Kutluk: (yerinden kalkıp mendili alır) Ulu Hakanım! benim daha bir dileğim var.

Hakan: (endişeli bir tavırla) bundan başka ne isteğin var?

Kutluk: Dileğim Kûçaya gidiş

Hakan: mümkün değil bu sefere çıkış.

Kutluk: sevgili babam! tek dileğim budur.

Hakan: rahatsız olma oğlum otur. Sevgili oğlum! ben sana işin iç yüzü-

nü anlatayım, kalbini rahata kavuşturayım, bilirim ki sen iki yıldır Türkân Terime (3) âşıksın, bu yolda öğlence ve rahatkarını bıraktın, halını bize söylemekten utandın, aşk derdile geceyi gündüze kattın, ben ve annen senin halini bildik, derdinin çaresini bulduk. Kün Hana elçi gönderip Türkânı diledik, Kün Han kabul etti, fakat senin Kuçâyâ gidişini şart koştu. Ama şimdilik gidemezsin, yol üzerindeki tehlikeleri geçemezsin.

Kutluk: (yerinden kalkıp Hakanın önünde diz çöker) Ulu babam! siz Türk ilin'de en büyük bir hakan, her bir askeriniz bir kahraman, bütün Türk oymakları size tapar, bütün Türk ülkeleri size bakar, Kûça yolu üzerindeki düşman kimler? bana kimden ziyan yeter?

Hakan: Oğlum! senin haberin yok, devletimize isyan etti Sart ve Besmil ve Karluk, bunları itaata getirmek için savaş olmakta, ordumuz ilerlemekte, bu iş bitinceye kadar sabret, o zaman edersin hareket.

Kutluk: Ulu hakanım! buyruk sizden, kulluk bizden, savaş zamanında benim gibi yeğit için rahat etmek yaraşmaz, izin verin düşmanınıza karşı edeyim savaş, ben de sizin gibi olayım kahraman, soyumuz vermemiş düşmanlarına hiç aman.

Hakan: (yerinden kalkar ve Kutluğun alnından öper) Âferin oğlum! kahraman ecdadının ruhları senden razı olsun, Yurt ve ulus seni alkışlasın.

Hakan vezirlerine «hazır orduyu hemen sefere çıkarmak ve Kutluğu bu ordunun başına geçirmek» emrini verir. Vezirler diz çöktükten sonra dışarı çı-

(3) IX nou resme bakınız.

karlar. Umay Hatun ayağa kalkar ve Kutluğun elini tutarak ağlar ve şu türküyü söyler:

(Türkü ve çalgı)

Yakıyorsun bu kaygılı başımı
Gece, gündüz akıtırsın yaşımı
Zehir ettin yedik içtik aşımı
Haydi yavrum Tanrıma bıraktım seni
Ulu işten menetmeye haddim yok
Artık benim senden başka kaygım yok
Senden ayrı benim rahat uykum yok
Haydi yavrum Tanrıma bıraktım seni
Köl Tekinin ruhu sana yar olsun
Bilge Hakan sana medetkâr olsun
Türk illeri ta kıyamet var olsun
Haydi yavrum Tanrıma bıraktım seni
Düşmanını eyle oğlum harüzar
Bozukları yenip eyle tarümar
İlin için eyle büyük kârüzar
Haydi yavrum Tanrıma bıraktım seni

Vezirler girerek ordunun hazır olduğunu haber verir. Hakan, Bilge başta olmak üzere bir çok subayı kabul eder, Kutluk Tekin subayların başına geçer ve birlikte ellerini kaldırıp selâm vaziyetini alırlar, Hakan yerinden kalkarak Kutluk Tekine dört tane (1) bayrak verir, ve şu kısa sözü söyler: «Atalarımız hayatlarını savaş meydanlarında geçirmişler, bu yol ile Türk ulusunun birliği ve kuvvetini ayakta tutmuşlar, savaş görmiyen yiğit er olmaz, meydana at oynatmıyan Türk sayılmaz, gidin sizi tanrıya emanet ediyorum.»

Başvezir şu sözü söyler: «Eski haklarımız meydan kahramanları idiler, Hakanımız bir Türk arslanıdır, Kutluk Tekine lâzıdır be irsî terbiyet, çünkü kahramanlığa bağlıdır bu tac ile tahta.»

(IX)

Kutluk Tekin ile subaylar selâm durumuna geçer ve marş söylerler.

Türk ulusunun erleriyiz
Türk illeri yerlerimiz

1) Eski Türk şehzadelerinin başlarında 4 tane bayrak taşınırdı.

Kazançlarımız ve Kanlı Yaşlarımız

Halife Altay

Tarih kitaplarında okuduğumuz veçhile bundan asırlarca evvel Orta Asyadan Türk kabileleri hicret ederek dünyanın her tarafına dağılmışlardı. Onlardan mühim bir kısmı, bulunduğumuz Anadolu toprağına yerleşmişlerdir. Bu Türk muhacirleri, muhtelif asırlarda türlü devirlerden geçmişlerdir; Selçuk sultanlığı, Osmanlı halifeliği ve nihayet 20. asırda bugünkü Cumhuriyet devrine kavuşmuşlardır.

Ortaasyada kalmış olan Türkler de muhtelif asırlarda çeşitli devirlerden geçmişler, uzun yıllar düşmanlarıyla çarpışmışlar, çok defa yenmişler ve yenildikleri de olmuştur. Fakat güzel Türkçelerini, kanlarını, âdetlerini, hülasa Türkün kendine has olan özelliklerini asla unutmamış ve büyük bir hassasiyetle muhafaza etmişlerdir, böylece bu 20. asra kadar yaşamışlardır. Yine Ortaasya'nın Türk kahramanları, düşmanlara karşı 20. asrın savaşlarını yıllarca devam ettirmişler ve muvakkat olması muhakkak olan muvaffakiyetsizliklerle karşılaşmışlardır. Bu durum karşısında fırsat bulabilen bir

Türkler, kabileler halinde yurt dışına hicret etmeğe gayret etmişlerdir. Çok zayıf ve kurbanlar vererek bazılarımız (bizler) malsız, mülksüz ve zayıf düşmüş bir halde canlarımızı ve ailelerimizi zor kurtarabildik.

«Altay dağlarından buraya kadar» diye vermek dile kolaydır, ama fiiliyata bakılacak olursa aile ve kabile halinde aylarca süren sefer meşakkatlerini açlık, susuzluk ve türlü sefalet içinde baştan geçirmenin ne kadar zor olduğunu herkes anlar. Teklamakân gibi dünyanın en büyük tehlikeli çölünü bir başından öbür başına kadar geçmek, Karakoram ve Himalaya gibi dünyanın en dehşetli ve en yüksek dağlarını aşmak, ancak büyük bir cesaret ve kesilmek bilmeyen bir ümit sayesinde mümkün olan maceralardan olduğunu anlamak güç olmasa gerek. Bunlara ilâve olarak da, iltica edeceğimiz devletin hududuna varıncaya kadar düşmanın uçakları ve tanklarıyla çarpışmak zorunda kalmak da bir facia değil midir?

Demek oluyor ki: bizler Altay dağ-

Ulus, yurdun yolunda
Akar kanlı terlerimiz
Yaşa yaşa Türk ili
Tümen yaşa Hakanım
Ulus bizim canımız
Yurt sevmek imanımız
Ulu Türklük yolunda
Feda olsun kanımız
Yaşa yaşa

.....
Biz yiğitler kahraman
Her birimiz bir arslan
Ulus ile yurd için
Kurbandır binlerce can
Yaşa yaşa .....
.....
Marş söyliyerek uzaklaşırlar.

(Sona var)

distan, Pakistan, Acem ve Arap topraklarından hicret ederek Çin, Tibet, Hindistanlarından geçtikten sonra Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin yüksek alâkası ve Türkistanlı münevver zatlardan tavassutları sayesinde Türk anayurduna ve kan kardeşlerimize kavuşmuş bulunuyoruz. Vatan hasretinin ne kadar acı olduğunu ancak anavatanından uzak kalanlar takdir edebilirler. Bizler, ecnebi memlekelerde yıllarca vatan hasreti ile kıvrandık durduk, yurttan sevinçli haberler duyduk sevindik, acı haberler duyduk ağladık, fakat kitle halinde olarak insan gibi yaşadık, şu anda anavatanına kavuşmanın sevinci içindeyiz.

«Bizim kabilelerimizin Altay dağlarından Anadoluya kadar olan bu hicreti, eski Türk tarihini 20. asırda bir kere daha canlandırdı» diyemezsek bile bu hadisenin gelecekte Türk tarihinin sayfelerinde mühim bir yer alacağına kaaniiz.

Anavatanına kavuştuğumuzdan beri hükümetimizin ve büyüklerimizin bize gösterdikleri yakın alâka ve şefakatlere sayesinde kavuştuğumuz rahat, geçmişte çektiğimiz meşakkatleri unutturmuştur. Bugün yüzlerimizde bir sevinç eseri tecelli etmekte, gözlerimizde aydınlık dolu bir tebessüm parlamakta ve kalbimizde bir türlü teskin ve itminan yerleşmektedir. Medeniyet itibarıyla geri, maarif terbiyesinden uzak ve kalblerimizde bir türlü teskin ve çocuklarımız, Türk okullarında Türk çocuklarıyla beraber Türk bayrağı altında Türk İstiklâl Marşını söylemektedirler.

Bu durumumuza bakarak düşünüyoruz ki: Bizim gerek memleketimizde

çektiklerimiz eziyet ve cefalar ve gerek yolda verdiğimiz zayıflık ve gördüğümüz ağır meşakkatler, pek boşuna gitmemiştir. Bundan başka da yolbaşçılarımızın bizim için yaptıkları teşebbüs ve hareketlerinin böylece hedefine varmış olduğu, bizim için ayrıca tam mânâsıyla bir kazançtır.

Fakat milyonlarca kardeşlerimizin ezilmekte olduklarını ve seslerinin demirperde arkasında boğulup gitmekte olduğunu, vatan müdafası, din ve millet, namus ve şeref uğrunda düşmanlara karşı muharebe ederek şehit düşmüş olan milyonlarca Türk kahramanlarının mukaddes kanlarının o taprakta henüz kurumadığını, düşünürsek gözlerimizden kanlı yaşlar damlamaya, yüzlerimiz solmaya ve sinelerimiz kazan gibi kaynamağa başlar. Çaresiz sabır ve tahammül etmez zorundayız.

KENDİNE DOĞRU

Atanın içkisi köpüklü kımız

Arpa suyu içme dedi bir Kırgız

Evinin yemişi erikle elma

Komşunun bağından hurmayı alma

Başka dile uymaz annenin sesi

Her sözün ararsan vardır Türkçesi

Duymadan düşünme, görme sezmeden

Kendi duygun olsun usunu yeden

Dile, yap, Tanrının sensin bileği

Göktürk'ün sendedir yüce dileği

Demir sana tapar, şimşek baş eğer

İsteme, sen yarat, görme, sen göster.

Z. GÖKALP

Kurban Koday

Kahraman kardeşim Kurban! Ne mutlu sana, kucağında doğduğun annenin, büyük ve mukaddes amayurdunun kucağında yine gözlerini yumdun. Son ve asıl nefesini, ilk gıdını toprağından aldığı ve ilk ninnini beşiğinde duyduğun öz annenin, amayurdunun kucağında verdin.

«Ben vatanın kurbanıyım» diyordun. Sözünün eri olduğunu ispat ettin. Çünkü sen Türkistanlı bir Türktün. Türkistanlı bir Türk olarak doğdun, Türkistanlı bir Türk olarak, vazifeni şerefle ifa ettikten sonra, gözlerini yumdun. Ulu Tanrı aynı şerefi, seninle beraber amayurdunun dertlerini paylaşan mefküre arkadaşın Mutlu'ya, mutlulara da nasıbetlesin.

Bugün elime bir mecmua geçti: «Türkistan Sesi», Türkistan'ın sesini, ilmi yönden, hür ve medeni dünyaya duyurmak, hak ve hukukunu gasıplara karşı müdafaa etmek emelinde bir mecmua. Okudum. İlk sahifesinden sonra sahifesine kadar ülküsüne uygun yazı ve şiirleri muhtevi. Sonunda da: «Bir Kızıl Çin Ajamının İtirafı» başlıklı, sual-cevaplı, bir yazı, okuyorum:

«Sual: Pek çok sayıda yerli münevverler öldürülmüştür. Buna ne dersiniz?»

Cevap: Onlardan Kurban Koday ve Abdülâziz Cengizhan hükümet aleyhinde çete kurdukları için idam edildiler.»

Gözlerim yaşardı. Yaşlar buğulandı. Buğudan bir aynе, mâziden tabloları gözlerimin önünde bir sinema şeridi gibi geçirmeğe başladı:

Sene 1938, okulların yaz tatili, tati-

lini geçirmek için Türkiyede aile yuvası bulunmayan, aile yuvaları Rus ve Çin tarafından istilâ edilerek baykuş yuvaları haline getirilen biz Türkistanlı talebeler Haydarpaşa Lisesinde toplanmıştık. Ben ve sen daima beraberdik. Çünkü, bende sende olan, sende de bende olan müşterek bir taraf vardı. Her ikimizin kalbi de aynı emel için çarpıyordu.

Türkistan'dan niçin ve nasıl çıktığını, ne gibi mahrumiyetlere katlanarak Türkiyeye kavuşabildiğini, senin gibi binlerce Türkistanlı gencin Türkiyeye kavuşabilme hasretiyle nasıl yanıp tutuşmakta olduğunu anlatıyor. «Bütün bunlar emellerine kavuşurlarsa, Türkiyede yetişirlerse Türkistan İstiklâl Ordusunun ne kadar kuvvetli, zaferin ne kadar kolay olacağını» anlatır, bazan da gözyaşları dökerdin.

Yaz tatili bitmiş, okullarımıza dönmüştük. Sık sık mektuplarını alır, derhal de cevaplandırırdım. Mektuplarında daima benden kitap, mecmua is-

ter, okuduğun kitap ve mecmualardan pasajlar naklederek fikrimi sorardın. Hepsi Türklük ve Türkistanla ilgili idi.

Hiç unutmam, bir gün bana şunları yazmıştın:

«..... galiba ben de Turancı olmağa başladım. Okuduğum kitap ve mecmualar bende bu yolun Türkistanın kurtulması için kuvvetlenmesi lâzım olduğu kanaatını uyandıрмаğa başladı. Siz nedersiniz? Bana Ziya Gökalp'ın «Türkçülüğün Esasları» adlı eserini okumama siz söylemişsiniz. Okudum. O da Turancılığı müdafaa ediyor. Sonra «Kızıl Alma»yı da okudum. «Kızıl Alma» Türkistan değil midir?»

Cevap vermiştim:

Aziz kardeşim Kurban, Turan, üzerinde bir çok hedefleri bulunan ve kavuşulması ne bizim nesile, ne de bizden sonraki nesile müyesser olacak olan çok çok uzaklara giden manevî bir yolun son hedefidir. Bu yolun üzerinde bulunan hedeflerin her biri de bir «Kızıl Alma»dır. Senin vukufu taşhis ettiğin gibi sen ve ben, yani Türkistanlı için «Kızıl Alma» Türkistandır. Azerbeycanlı için Azerbeycan, Kırım, Kafkas ve İdil-Uralı için de Kırım, Kafkas ve İdil-Uralıdır. Onun için sen Turan'ı değil, Türkistan'ı düşün. Türkistan'ın sınırlarını hür ve medenî dünyaya duyuracak, hak ve hukukunu gâsiplere karşı müdafaa edecek kalem, fikir ve kılıç sahibi İstiklâl orduyu yetiştirmeğe çalış. Ziya Gökalp senden bunu istiyor. İnkılâp Türkiyesinin bilim ocaklarında sana tahsil ve terbiye veren öğretmenin senden bunu istiyor.

Her karış toprağında hürriyeti istiyor. Her karış toprağında hürriyetini ümit ve hasretle bekleyen binbir ha-

tıra ve mukaddesatının yattığı, bugün Rus ve Çin tarafından çiğnenmekte olan aziz yurdun Türkistan senden bunu istiyor.

Evet kardeşim Kurban, esir Türk illerinin istiklâl yolu Turan üzerinden değil, Turan'ın yolu esir Türk illerinin istiklâl yolu üzerinden geçmektedir. Onun için sen esir bir Türk yurdu, hem de Türkün Anayurdu olan Türkistan'ın istiklâlini düşün..

Mektubuma büyük bir tevazu ile cevap vermiş, fikirlerimi aynen kabul ettiğini bildirdikten sonra yine bir çok şeyler sormuştu. Cevap olarak, kendim için mukaddes prensipler olarak kabul ettiğim aşağıdaki maddeleri «Millî Âmentü» başlığıyla yazmış ve yollamıştım:

Millî Âmentü

1 — Türkistan, kayıtsız şartsız müstakil olacaktır.

2 — Türkistan, şark, garp, cenup ve şimal isimleriyle parçalanamaz bir bütündür.

3 — Türkistan, vilâyet taksimatına dayanan ve bir merkezden idare edilen demokratik bir cumhuriyet olacaktır. Bölge ve kabile isimlerine dayanan, parçalayıcı, federal idare şekli, düşman taktiği olduğundan, Türkistan istiklâl ve istikbalinin selâmeti için müzirdir.

4 — Türkistan İstiklâlcileri, Rus ve Çin'den başka her fert, cemiyet, millet ve devletten - Türkistan istiklâlini kayıtsız ve şartsız tanıdıkları takdirde - maddî ve mânevi hiçbir va'd ve tavizde bulunmadan yardım kabul edebilirler.

5 — Türkistan istiklâlcileri, hiçbir milletin düşmanı değildirler. Düşman

olarak tanıdıkları tek varlık Türkistan istiklâlini gaspeden ve bundan sonra da gaspe devamla hak ve hukukunu çiğnemeye ısrar edecek olan emperyalist zihniyet ve ideolojilerdir.

Kurban, öğretmen okulunu bitirmiş, Hatay'da öğretmenliğe başlamıştı. 1946 yılında Türkistan'a gitmek istedi. Çünkü, Türkistan'ın doğt bölgesinde yeni bir devlet kurulmuştu. Doğduğu topraklara koşmak, Anayurdunun kendisine vereceği millî vazifeleri ifa etmek istiyordu. Hareketinden on beş gün kadar önce çok muhterem merhum Memduh Şevket Esandal'ın ellerini öpmek, hayır dualarını almak için ziyaretlerine gitmiştik. Bir kaç kitap tavsiye ettiler. Kurban, tavsiye ettikleri kitaplardan üç tanesinin benim tarafımdan kendisine verildiğini söyleyince, çok mütehassis oldular. Yerlerinden kalkarak kütüphanelerinden iki kitap getirdiler. Biri Atatürk'ün Büyük Nutukları idi. Kurban'a verdiler. İkincisi de Kâbil sefiri iken istinsah ettirerek getirdikleri bir yazma Babur Şah Divanı idi. Bunu da bana lutfettiler. Çünkü benim Babur Şah'ın Divanları üzerinde çalıştığımı biliyorlardı. Lütfederken de Kurban'a hitaben «Bu Divan da Mutlu'nun sana verdiği kitapların karşılığı olsun» buyurdular. Ellerini öptük, hayır dualarını aldık, ayrıldık. Aziz ruhları şadolsun.

Kurban Türkistan'a doğru yola çıktı. Türkistan'a ulaştı. Bir müddet haber alamadık. Sonra gazete ve mecmualarında «mentü» başlığıyla yazmış ve yollamışını gelmeğe başladı. Satılmış Moskof u-

şakları ile Türk tarihinin menşe ve hakikatleri üzerinde yazı düellosuna giriştiği için başı, kurbanlar listesine alınmıştı. Çin kızıştı. Türkistan devleti komünistlerin eline geçti. Kurban hapisten hapise, işkenceden işkenceye mahkûm ediliyordu. Sonunda da kendi dediği gibi Vatandaşın Kurbanı oldu. Er meydanında söz ve yazı düellosundan âciz kaldıkları zaman eşkiyaların usûlüne müracaata yeltenen kızılilar tarafından katledildi. Fakat, beşer neslinin yüzkarası o cellâtlar şunu bilsinler ki, her kurban olan Kurban'ın dökülen kanında binlerce yeni Kurbanlar doğacak ve yarın «Dinim Kinimdir» diye haykıracak, topuna, tüfeğine, hattâ ve hattâ atom bombalarına karşı da sarsılmaz imanından birer çelik zırha bürünerek hakkını müdafaa ve istirdada koşacaktır. Çünkü:

«Zulmun topu var güllesi var kal'ası varsa.

Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır.»

Aziz vazife şehidi, mefkure arkadaşım Kurban, sen vazifeni, Türklüğünü müdrük Türkistanlı bir kahraman olarak yaptın, fani vücudun aramızdan çekildi. Fakat, aziz hatıran ve mukaddes mefkürenle beraber manevî varlığın daima ve daima aramızda, içimizde mevcut ve yaşayacaktır. Seni ve seninle birlikte aynı yolda şehit olan Aziz'leri unutmayacağız. Aziz ruhlarınız şadolsun. Ulu tanrının rahmetine mazhar olun.

MUTLU

Bir Hatıra ve Bir Kadirşinaslık

Avukat İlhan MUSABAY

Kesin tarihini hatırlamıyorum. Galiba 1921 veya 1922 senesi haziran ayı idi. Haziran ayını hatırlamamın sebebi var. Bizim memleket koca Asya kıtasının tam ortasına rastladığı için berri iklime maliktir. Baharlar pek kısa olur. İlk baharın tadını daha çıkarmadan yazın şiddetli sıcakları birden bastırır. Bu da ekseriya haziran ayına rastlar. Mevsimin bu cilvesi saat intizamıyla devam ettiğinden bizim evde daha mayıs başında yazlığa çıkma hazırlıkları başlar. Her sene Haziran başında tekrarlanan bu yazlığa göç hâdisesinin sahnelerini çocukluğumun tozlu, bulanık hatırat haznesinde araştırdığım zaman ekseriya şu sahneler birer renkli tablo haşmetiyle gözümün önünde tecessüm eder. Bizim ev (Harem - Selâmlık) diyebileceğimiz iki kısma ayrılmıştı. Yazlığa hazırlık faaliyeti her iki kısımda birden başlardı. Selâmlıktaki seyislerin atları, meşin körüklü büyük yolcu arabalarını uzun bir yolculuğa hazırlamalarına karşılık harem dairesindeki faaliyet daha hummalı ve daha briz olurdu. Hizmetçi kadınlar günlerce ev eşyasını şuraya buraya toplarlardı. Eenelerin soldurmadiğı Hoten malı kırımızı büyük taban halılarını hep birlikte devşirirken biz çocuklar halılar üzerinde kayarak zıplayarak yaptığımız çeşitli yaramazlıklar küçüklüğümün unutulmayan tablolarındandır. Bu tatlı çocukluk hatıralarından biri de (Tokaç) tabir edilen beyaz küçücük sütlü ekmeğin tandırda pişirilmesi ve beyaz

hasse torbalara istif edilmesidir. Lüzumlu maddelerin kutu ve sandıklara veya torbalara yerleştirilmesi günlerce devam ederdi. Nihayet birgün bütün bu hazırlıklar ikmal edilir ve hareket için münasip bir gece beklenirdi.

Gündüz çok sıcak olduğu için mahatplı gecelerde seyahat edilirdi. O gece erkenden hazırlanan meşin körüklü üç atlı büyük yolcu arabalarının içleri yatak yastık ve şiltelerle döşenerek ufak birer yatak haline sokulurdu. Gökteki ay bütün haşmetiyle kendini gösterdiği bir zamanda bizim kafile uzun yolculuğuna çıkar ve gürültülü uğurlamalar arasında şehiri terk ederdi. Arabalarımız mehtabın parlattığı tozlu kır yollarında ilerlerken ben, atların boynundaki çingırakların muntazam ve tiyz seslerine karşın tekerleklerin gayri muntazam gürültüsünün ahengi ni dinler ve gökteki parlak ayın seyirini gözlerimle takip ederken annemin kucagında uyuya kalırdım. Yolumuz Süydünden geçtiğinden bu şehre saba ha doğru varır ve şehrin dışında bulunan çiftliğimizde konaklardık. Süydünde akşama kadar istirahat eder ve gene geceleyin tekrar hareket ederdik. Süydün bizim için başka bir sevinç kaynağı idi. Büyük annemle dayım bu şehirde oturduklarından öğleden sonra mutlaka ziyaretlerine gider bol bol cep harçlığı toplardık. Fakat çabucak geçen saatler sonunda göz yaşları arasında büyük annemle vedalaşır ve akşam üstü çiftlikteki kafileye iltihak

ederdik. O gece Süydünü sessizce terk ederdik. Yolumuz ekilmiş tarlalar ve bostanlar arasında kâh sağa sola kıvrılarak kâh ufak su arklarını geçerek bütün gece devam eder ve sabaha doğru dağ yolunun medhaline vasıl olurduk.

Burada verilen uzunca bir mola ile atlarımızı iyice dinlendirip doyurduktan sonra gün doğarken tekrar hareketle dağ yoluna sapardık. Artık yolumuz tepelerine kadar bazan seyrek bazan sık ağaçlıklı ve kısmen çamlıklı iki dağ arası vâdiyi takip eder ve zikzaklı tatlık bir meyille mütemadiyen yükselir, ufak şelalelerle köpürerek akan ırmağın kâh bir tarafına kâh diğer tarafına geçerek pittoresk bir manzara teşkil ederdi. Dağ yolunun arızalı olması sık sık mola verilmesini icabettirdiğinden tabiatile en güzel manzaralı su kenarlarında ve koyu gölgelik ve çimenlik yerlerde dinlenirdik. Alelacele kurulmuş yer sofrasına biz çocuklar iltifat etmezdik. Torbalardan çıkarılan ve sıcaktan sertleşmiş bembeyaz kakaoları kaptığımız gibi ırmağın bereket suyunda ıslatıp yemeği ve avucumuza doldurduğumuz buz gibi suyu yudumlamayı sofrada başında büyüklerle çay içmeye tercih ederdik. Sayram gölüne ikinci üzeri varılırdı. Göle yaklaştıkça biz çocuklarda sevinçle karışık sabırsızlık da artardı. Arabalarımız bayırın başındaki metrük kalmuk manastırına vardığında Sayram gölünün mavi sularını görür ve heyecanla bağırarak gölün sularını, muhtelif koyuluktaki mavi renklerini sevinçle birbirimize gösterirdik. Sayram gölü jeolojik bakımdan belki eski bir yanardağ krateridir. Am-

ma bize sorarsanız dünyanın bu gölden daha güzel manzaralı daha lâtif bir yeri olamazdı. Allah burasını sanki bezenerek herşey ile eksiksiz yaratmıştı. Sayram gölü eski bir yanardağ krateri olarak tavsif etmemeye bakıp da sakin ufaklık bir göl zannetmeyin. Göz karalamasile takriben 2-3 bin kilometrekare genişlikte yuvarlakça bir göldür. Çevresindeki dağların ancak mor silüetleri müşahede edilir. Sık çam ormanlarla örtülü dağlarından tatlı bir meyille göle kadar inen saha diz boyu yeşil otlarla ve çiçeklerle kaplıdır. Gölün sahillerinde ve yüksek yarlar arasındaki sazlıklar da yabancı kaz ve ördekler barınır. Uzaktan bakıldığında çimenlikteki papatyaları andıran beyaz keçe çadırlarımızı göl kenarındaki pınar başında evvelden kurulmuş bulurduk. Biz burada her gün başka bir meşgale ile günümüzü gün eser tâ soğuklar adam akıllı bastırınca kadar şehire inmek istemezdik.

Günün sıcaklığını Sayram gölünün tuzlu sularında çeşitli eğlencelerle giderirken öğleden sonraları ormanlara çıkar envai çeşit çiçek veya sakız toplardık. Bazen şiddetli yağmurlara tutulur iliklerimize kadar ısladığımız da olurdu. Bazen de çam altlarına serdiğimiz seccadelere uzanır çamların serin hisiltilerini dinleyerek istirahat eder ve ciğer kebabile kımız içip sarhoş olurduk. Fırtınalı günlerde Sayram gölü coşardı. Gölün beyaz köpüklü azgın dalgaları sahillerdeki kumsalları aşarak yeşil çimenlere kadar uzanır, toprak yarlara çarpan dalgaları ise zaman zaman kocaman toprak parçalarını koparıp götürürdü. Biz bu sahne-

leri yüksek yarların üstünden dehşetle seyreder, birbirini takiben gelen mit his dalgaların tesirleri hakkında aramızda bahse tutuşurduk. Sakin havalarda gölge kayak ve sallarla dolaşırdık. Bazı akşamlar göl kenarından geçen Altay yolu üzerinde atla dolaşır ve aramızda yarışlar tertip ederdik. İşte böyle bir akşam üstü yaptığımız at gezintisi esnasında Altay yolu üzerinde uzaktan bize doğru gelmekte olan birkaç karaltı görerek merakla atlarımızı o tarafa seğırtmiştik. Yaklaştığımızda bu karaltıların yorgun atların ancak çektiği üzeri tozlu yırtık hasırlarla örtülü üç taligadan ibaret bir yolcu kafilesi olduğunu gördük ve taligaların içinde ve yanlarında müteaddid yorgun bakışlı yabancı çehreler müşahede etmiştik. Saç sakalları birbirine karışmış olan bu insanların çoğu yalın ayak idi, üstbaşları da pek perişan olup yırtık paçavralara ve çuval-lara sarınmışlardı. Bunlar sanki insan değil birer canlı cenaze idiler. Yalnız büyük ve parlak kara gözleriyle mağrur ifadeli ağızlarından ve çehrelerinden bunların bizim memleket adamlarından olmadıklarını anlayarak merakla kim olduklarını ve nereden geldiklerini sormuştuk. İçlerinden birisi (Biz Türküz Sibiryadan geliyoruz) demişti. Bu cevap biz çocuklar üzerinde yıldırım tesiri yapmış olacak ki bu mutlu haberi bir an evvel ebeveynimize ulaştırmak için atlarımızı eve doğru mahmuzlamıştık. Bizim hiçbir şey söylemeden ters yüzü at koşturmamızı gören kafile mensubini hayret ve endişe ile karışık arkamızdan bakakalmışlardı. Fakat yabancılar kafilesi bizim kampın hizasına geldiğinde kendileri-

ni karşılamaya gelen ufak bir hey'etle karşılaşınca bizim haberci olduğumuzu anlayarak memnun olmuşlardı.

Adana ve havalisinde yerleşen Türkistanlılara bu yer halkı toptan (Buharalı) der. Bizim Şarki Türkistanda dahi bütün Türkiyeli Türklere istisnasız (İstanbul) derler. Bizim ailede İstanbulda okuyanlar olduğu gibi peder merhum dahi yaptığı müteaddid ziyaretleri dolayısıyla İstanbul lehçesine pek yabancı değil idi. Bu sebeple İstanbullular kafilesile anlaşmak zor olmamıştı. Bunlar Sibiryadaki muhtelif esir kampından kaçmış 28 İstanbullu Türk subay ve eratı idiler. Arkalarından diğer kafileler de geleceklerdi. Altaylardan aşağıya inerek bizim memlekete iltica etmek istiyorlardı. Haftalarca yol yürüdüklerinden pek bitap ve mecal-siz düşmüşler ve iyi bir istirahatı hak kazanmışlardı. Kafilenin bütün ihtiyaç ve istirahatını temin etmek de bize düşen irki ve insani borç idi. Bu sebeple bir taraftan elbise, çamaşır ve sigara gibi lüzumlu maddelerin şehirden âcilen temini için derhal atlı bir haberci kesdirme dağ yolundan şehire gönderilirken diğer taraftan o gün için kendi keçe çadırlarımızdan bağzıları boşaltılarak misafirlere tahsis edilmiş ve müteaddid kurbanlar kesilerek mevcut imkânlar dairesinde izaz ve ikram edilmişti. Aradan bir iki gün geçince ikinci onu takiben üçüncü kafileler geldiler. Kafilelerin gelişi tevali edip de Sayram göldeki mahdut imkânlarla barındırma zorlaşınca peder merhum şehire inerek bütün eşrafı toplayıp bize iltica eden bu din kardeşlerimizi ağırlama işini teşkilâtlandırıldığından miktarı 600 ze yükselen İstanbullu kar-

deşlerimizi kudreti nisbetinde eşrafa taksim ve tevzi eylemişti. Bununla beraber kısmı küllisi bizim hissemize isabet ettiğinden bunları evimizin büyük misafirhanelerinde ve fabrikamızın lojmanlarında yerleştirmiş sigaralarına varıncaya kadar bütün ihtiyaçlarını temin ederek ağırlamıştı. İstanbullu Türklerin ilticası bütün şehirde umumi bir heyecan yaratan bir hâdise olmuştu. Küçük büyük herkesin Türklerle konuşup anlaşmak üzere tehalük göstermesi ve bu suretle sinei millete yerleştirilip ağırlanması mahallî müstemleke hükümetini endişeye düşürmüş ve mütekabil bazı hareketlere tevessül etmeye sevketmişti. Fakat bilhassa peder merhum gibi bir şahsiyetin ve memleket ileri gelenlerinin yerinde müdahale ve ısrarları karşısında mahallî hükümet erkânı fazla ileri gitmeye cesaret edemiyerek görmemezlikten gelmek mecburiyetinde kalmışlardı. Yazlıkta kaldığımızdan şehirde olup bitenleri ancak kulaktan kulağa nakledilirken duyup öğrenmiştik. Yalnız peder merhumun âdeti hilâfına o yazın sık sık şehire inerek günlerce şehirin sıcağına katlanmak mecburiyetinde kaldığını hatırlıyorum. Hattâ bu sebeple olacak o sene bizde yazlıktan erken dönmüş ve bir an evvel İstanbulluların yanında bulunmak için çırpınmıştık.

O sene kışın soğuk ve kasvetli günleri çeşitli ziyafetler ve toplantılar tertibile geçirilmiş hatta içlerinden bazıları bizim hususi okulun sene sonu imtihanlarında memeyyiz sıfatıyla hazır bulunarak elle yazıp süsledikleri çeşitli renk (ihşam ve tahsinler) tevzi edip biz çocukları sevindirmişlerdi. Ba-

har gelip de yollar açılınca memleketin bu kıymetli misafirlerinden gitmek arzusunı gösterenlere her türlü vasıta ve imkânlar sağlanarak hudutdan gizlice ikişer üçer yola salınmıştı. Yalnız aralarından ikisi kalmak arzusunun izhar ederek hepimizi sevindirmişlerdi. Bunlardan Mehmet bey bize hoca olmuş diğeri Rifat bey de bizim fabrikada usta olarak ev bark sahibi olmuşlardı. On sene sonra bunlarda çoluk çocuklarile İstanbula döndüler.

Aradan uzun seneler geçti. Ben İstanbula tahsile gelerek 1943 senesi Haziran devresinde Hukuk Fakültesini ikmal ettim. Arkadaşlarım gibi ben de Hukuk doktrası yapmak üzere Avrupa gitmek hevesine kapılınca askerlik bakımından bazı müşkülâta maruz kaldım. Bizlerle yakın ülfeti bulunan Albay Haydar beyin yardım ve delâletini rica ettim. Halen merhum bulunan bu muhterem zat beni Şehremine askerlik şubesi başkanına göndererek başkan Yarbay Remzi beyin vaktile Şarki Türkistanda bulunduğunu ilâve etti. Şehremine Askerlik şubesine gittim. Mahşeri kalabalıktı. Başkanın karpısı önüne iki nöbetçi dikmişler kimseyi içeriye bırakmıyordu. Bir hayli bekledikten sonra güç halle derdimi anlatarak Başkanın odasına girmeye muvaffak oldum. Yarbay Remzi bey ince uzun boylu karakaşlı kara gözlü keskin bakışlı esmer bir zat idi ve her hâlile tam bir askerdirdi. Masasının üzerindeki bir yığın kağıtlara eğilmiş tetkik ediyordu. Başını kaldırmadan bana ne istediğimi sordu. Kendimi tanıtip derdimi arzettim. Adam tedkikatını bıraktı. Koltuğuna yaslanıp bana dikkatle bak-

tıktan sonra kimlerden olduğumu sordu. Verdiğim cevaplara rağmen şüphe ile yüzüme baktı. Derhal anladım ve nüfus cüzdanımı uzattım. İnceledikten sonra kanaat getirmiş olacak ki yanıma geldi ve beni alnımdan öperek benim babamı tanıdığını çok muhterem bir zat olduğunu babamın yalnız kendisine değil yüzlerce esir Türk subay ve eratına büyük fedakârlıklar yaptığını eğer bugün kendisi ve arkadaşları sağ ve vatan hizmetinde bulunuyorlarsa bunu babamın hamaset ve kahramanlıklarına medyun olduklarını babam gibi bir kahramanın Türklük âleminde nadir bulunduğunu böyle bir zatın oğlunun günün birinde kendi yardımını rica etmesini Cenabı Hakkın bir

lütuf ve ihsanı olarak kabul edeceğini heyecanla sıraladı. Remzi bey eski hatıraları canlanmış gibi koltuğunda kırmıldandı. Ve bir ân için gözleri daldı. Neden sonra bana dönerek sizin memlekette bilhassa sizin aranızda geçirdiğim tatlı günler karanlık esaret hayatımda bir şulei ümididir dedi. O gün bana fevkalâde itibar ve yakın bir alâka gösterdi. Remzi beyin bu kadirşinaslığı benim genç kalbimi heyecanlandırmış ve gayri ihtiyari gözlerim sulanmıştı. O günü hayatta yapılan iyiliklerin de kötülüklerin de unutulmayacağı imanı kalbimde evrakım cebimde olarak şube kapısından çıkarken kulaklarımda halâ Remzi beyin sözleri çınlamakta idi.

DİL

Tanrının bir ili var
Ve yalnız bir dili var
«Başka dil var» diyenin
Başka bir emeli var.

Türklüğün vicdanı bir
Dini bir, vatani bir
Fakat hepsi ayrılır
Olmazsa lisanı bir.

Z. GÖKALP

Paris Bloku Kongresi

Teşkilâtın Münih şehrindeki enformasyon bürosundan bildirildiğine göre: Sovyet Rusya esaretindeki umum nüfusun yarısından fazlasını teşkil eden gayri Rus milletlerin haricdeki tiklâlcî hareketleri birliği (Paris Bloku) nun kongresi Münih şehrinde toplanmıştır. Bu toplantı 28 Temmuz 1956 tarihinden 6 Ağustos'a kadar devam etmiştir.

Bilindiği üzere Paris Bloku kurulu, Azerbaycan, Ermenistan, Blarusya, Gürcistan, İdil - Ural, Kazacı, Kırım, Şimalî Kafkasya, Türkistan ve Ukrayna milletlerinin millî kurtuluş harekâtını içine almaktadır.

Kongreye dünyanın çeşitli bölgelerin de yerleşmiş olan millî merkezlerin mümessilleri iştirâk etmişlerdir.

Kongrenin esas müzakere mevzuu, Sovyet Rusya esiri milletlerin hali hâzırdaki durumu ve Moskovanın onlara karşı tâkibetmekte olduğu siyaset olmuştur. Kongre, Stalinin ölmesine ve tahtından indirilmesine, onun yerine sözümona kollektif rehberlik rejiminin geçirilmiş olmasına rağmen, durumda hiç bir esaslı değişiklik vukubulmamış olduğu ve Kremlin kollektif rehberlik idaresinin eskisi gibi indî icraatta bulunan diktatörlük halini muhafaza ettiği kanaatını teyitetmektedir. Bugünün Kremlini, aynen Stalin diktatörlüğü gibi zülüm ve teröre dayanmakta olup insanların ve milletlerin hayatı gayri mesulçesine oynamaktadır. Vâkıan bugün eski diktatör Stalin ölmüş ve mevkiinden azledilmiştir. Fakat Stalinizm ve onun terörcü rejimi Sovyet em-

peryalizminin hedefi olarak olduğu gibi durmaktadır.

Komünizmin dünya çapında bir muvaffakiyet temin etmesi için hazırlanmak üzere zaman kazanılması gerekmektedir. Sadece bu noktai nazardan mâlum «Sulh içinde beraber yaşamak» taktiği kullanılmaktadır. Moskova, bu yolda hareket etmek suretile düşündüğü dünya hakimiyetini tahakkuk ettirmek için gerekli hazırlığı tamamlayabileceğine inanmaktadır.

Kongre, iç ve dış siyasete taallük eden bir takım kararlar almış ve aynı zamanda Müsihte toplanmış olan Birlik İcra Komitesine işlerin yürütümüne dair drektifler vermiştir.

Kongre, Sovyet Rusya esaretindeki milletlerin kurtuluş hareketlerinin tâkibedeceği yolu ve bu memleketlerin birer müstakil devlet olarak kurulması ile ilgili çeşitli meseleleri etraflı olarak mütalâa ve müzakere etmiştir.

Toplantı, bloke dahil millî merkezlerin yürütmekte oldukları siyaset ve mücadelede tam bir mütabakatın mevcut bulunduğunu tesbit etmiş ve aynı ruh içinde sona ermiştir.

Paris Bloku Kongresi

Riyaset Divanı

HAYKIRIŞ

Bir gün olur Türkistan'a varılır
Gök boşalır kara toprak yanılır
Türk olanlar birbirine sarılır
Suya düşer o yalanlar dolanlar
Belli olur Türke düşman olanlar

Yüksel

Okuyucularla Başbaşa

Aldığımız Mektuplara kısa Cevaplar

Sayın Prof. Dr. A. V. Gabain, Hamburg, B. Almanya,

Kıymetli mektubunuzu büyük sevinçle aldık. Tebrikinize ve mecmuamıza gösterdiğiniz alâkaya teşekkürlerimizi sunarız.

Türkistan Sesi

Sayın üstat A. Battal Taymas, İstanbul,

«Bir kutlama ve bir hatırlatma» başlığı altında yazmış olduğunuz çok kıymetli mektubunuzu aldık. Mecmuamızın çıkışını kutladığınız ve gösterdiğiniz alâkaya derin teşekkürlerimizi sunarız ve çok kıymetli hatırlatmanızı minnettarlıkla karşılıyoruz ve onu yerine getirmeğe bütün gayretimizi kullanmak azminde olduğumuzu bilhassa arzederiz.

Türkistan Sesi

Sayın Prof. R. Loewenthal, Washington, B. Amerika,

Mecmuamızın çıkışı münasebetiyle yazmış olduğunuz mektubu aldık. Tebrik etmek nezaketinde bulunduğunuza ve gösterdiğiniz derin alâkaya teşekkürlerimizi sunarız.

Türkistan Sesi

Sayın Prof. Zeki Velidî Toğan, İstanbul,

Kıymetli mektubunuzu aldık. Mecmuamıza gösterdiğiniz yakın alâka ve hayırhahane temennilerinize derin teşekkürlerimizi sunarız. Buyurduğunuz gibi dâvamız yolunda müsbet çar-

lışmak ve kimse ile çarpışmamak, üzerinde son derece hassasiyetle durduğumuz ve duracağımız vazifelerimizdir.

Türkistan Sesi

Sayın Dr. A. Naim Öktem, İstanbul,

Kıymetli mektubunuzu aldık. Mecmuamızın çıkmağa başlaması münasebetiyle tebrik etmek ve derin bir alâka göstermek lütfunda bulunduğunuz için teşekkürlerimizi sunarız.

Türkistan Sesi

Sayın üstat Kemal İlkul, İstanbul,

Kıymetli mektubunuzu aldık. Gençliğini yetiştirmek ve uyumuş halkını uyandırmak yolunda nice emekler sarfettiğiniz ve bu yolda dehşetli külfetlere katlandığınız Türkistan'a hâlâ beslemekte olduğunuz ateşli sevgi, bize her zaman cesaret ve teselli kaynağı olmuştur. Bundan 40 küsur yıl evvel, Türkistan'da millî damarımıza aşladığınız o kutsal hayat maddesini hâlâ elinizden bırakmadınız ve hâlâ aşılmağa devam ediyorsunuz. Sağolun aziz üstadımız.

Türkistan Sesi

Sayın Bay İsmail H. Tevfik Okday, İstanbul,

Dergimizin çıkmasını tebrik ve muvaffakiyet temennisi lâtfunda bulunduğunuzdan dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Türkistan Sesi

